रागः	पृष्ठं
शुद्धवराटी	१४५
शुद्धवराटिका	१४२
शुद्धा	१२०।१२६
श्यामनाटः	१७८
श्रीः	१६६
श्रीकंठी	१२१।१६९
ष	
षड्जभाषा	१२०
षड्जमध्यमः	१५७
षाडवः	१३०
स	
साधारिता	१४२
सामंतः	१७१
सारंगः	१७०
सालंगनाटः	१८०
सावेरी	१५१
सिंहरवः	१८२
सिंहलीकामोदा	११७

रागः	पृष्ठं
सुरालयः	१२९
सुहवी	१५४
सैंधवीवराटी	१४५
सोमरागः	१७०
सौदामिनी	१८२
सौराष्ट्रगुर्जरी	१२४
सौराष्ट्री	१३३।१६२
सौवीरः	१४१
सौवीरजागांधारी	१४१
सौवीरी	१४१
स्वर्णाकर्षणभैरवः	११६
स्वरवल्लिका	११९
ह	
हतस्वरावराटी	१४५
हंमीरः	१७७
सः	१८३
हिजेजः	११५
हिंदोलः	१५६

॥ श्रीः ॥

संगीतराजभावभट्टविरचितः

अनूपसंगीतरत्नाकरः ।

अयं ग्रंथः

पुण्यपत्तनस्थपंडितदत्तात्रेयकेशवजोशीत्यभिधेन यथामति संशोधितः ।

स च

भालचन्द्रशर्मणा

आर्यभूषणाख्यमुद्रालये मुद्राक्षैरंकयित्वा प्राकाश्यं नीतः ।

शकः १८४१ सन १९१९

(सर्वेऽधिकाराः स्वायत्तीकृताः)

अनूपसंगीतरत्नाकरग्रंथस्य वस्तुसंग्रहः ।

	पृष्ठांकः
स्वराध्यायः ।	
मंगलाचरणम्	१
मार्गगानम्	१
देशीगानम्	१
गानप्रशस्तिः	२
संगीतविशारदनामानि	२
नादः	३
श्रुतयः	३
स्वराः	५
ग्रामाः	७
मूर्छनाः	८
शुद्धतानाः	९
कूटतानाः	१०
प्रस्तारः...	१२
खंडमेरुः...	१२
उद्दिष्टम्...	१३
नष्टम्	१३
वर्णाः	१३
अलंकाराः	१३
आलापलक्षणम्...	१४
आलप्तिलक्षणम्	१४
ध्रौपदलक्षणम्	१५
काडलक्षणम्	१५
रागाध्यायः	
नाटभेदाः	१८
कर्णाटभेदाः	१९
कल्याणभेदाः	१९
वेलावलीभेदाः	१९
तोडीभेदाः	२०
गौरीभेदाः	२०
गौडभेदाः	२०
वराटीभेदाः	२१
पूरियाभेदाः	२१
आसावरीभेदाः	२१
केदारभेदाः	२१
विहंगडभेदो	२१
सारंगभेदाः	२२
भैरवभेदाः	२२
कामोदभेदाः	२२
गुर्जरीभेदा	२२
सैंधवीभेदाः	२२
मल्हारभेदाः	२३
ग्रामरागाः	२३
पूर्वप्रसिद्धरागाः	२६
पारिजातोक्तरागाः	२६
रागरागिणीप्रपंचः...	२८
मेलाः	३१
तोडीमेलः...	३२
गौडीमेलः...	३३
वराटीमेलः	३३
केदारमेलः	३४
शुद्धनाटमेलः	३४
मालवकैशिकमेलः	३४
श्रीरागमेलः	३४
हंमीरमेलः	३४
आहेरीमेलः	३५
कल्याणमेलः	३५
देशाक्षीमेलः	३५

	पृष्ठांकः
देशीकारमेलः	३५
सारंगमेलः	३५
कर्णाटमेलः	३६
कामोद्मेलः	३६
हिजेजमेलः	३६
नाद्रामक्रीमेलः...	३६
हिंदोलमेलः	३६
मुखारीमेलः	३७
सोममेलः	३७
पारसीकरागाः	३७
श्रीरागः...	३८
मालवी	३८
त्रावणी...	३९
गौरी	४०
केदारः....	४०
मधुमाधवी	४२
पहाडी	४२
वसंतः	४२
देशी	४३
देवगिरी...	४३
वराटी	४४
तोडीवराडी	४३
नागवराटी	४४
पुन्नागवराटी	४४
प्रतापवराटी	४४
कल्याणवराटी	४४
तोडी	४५
ललितः...	४५
हिंदोलः	४६
भैरवः	४७
भैरवी	४७
गर्जरी	४८
वेग।	४९

	पृष्ठांकः
गुणक्री	४९
चंगाली	५०
चहुली	५०
शुद्धपंचमः	५१
विभासः...	५१
भूपाली	५२
कानरः	५३
वडहंसः	५५
मालवश्रीः	५५
पटमंजरी	५६
मेवः	५७
मल्लारः...	५७
सौराष्ट्री	५८
सावेरी	५८
मालवकौशिकः	५८
देवगांधारः	५९
शंकराभरणः	६०
नट्टनारायणः	६०
कामोदी	६१
कल्याणः	६२
शुद्धनाटः	६३
सारंगः	६४
हंमीरः	६५
दीपकः	६६
वर्णनाटः	६६
टक्कः	६६
सैंधवी	६७
द्वितीयसैंधवी	६७
तृतीयसैंधवी	६७
चतुर्थसैंधवी	६७
पंचसैंधवी	६८
षष्ठसैंधवी	६८
मध्यमादिः	६८

	पृष्ठांकः
संबावती	६८
ककुभः	६९
धन्नाश्रीः	७०
आसावरी	७१
रामक्री	७१
देशाख्या	७२
अडानः	७३
वेलावली	७३
छायानाटः	७४
गौडसारंगः	७५
षड्रागः	७५

	पृष्ठांकः
सुहवी	७५
जेतश्रीः	७५
श्यामः	७६
सामंतः	७६
देशिकारः	७६
इमनः	७७
कुडाई	७७
सुरालयः	७७
अर्जुनः	७७
कोकिलः	७८

॥ श्रीः ॥

अनूपसंगीतरत्नाकरः ।

अथ स्वराध्यायः ।

मङ्गलाचरणम् ।

श्रीगणेशाय नमः । श्रीगुरुभ्यो नमः ।

ब्रह्मग्रन्थिजमारुतानुगतिना चित्तेन हृत्पङ्कजे ।
सूरीणामनुरंजकः श्रुतिपदं योऽयं स्वयं राजते ॥
यस्माद्ग्रामविभागवर्णरचनालंकारजातिक्रमो ।
बन्दे नादतनुं तमुद्धुरजगद्गीतं मुदे शंकरम् ॥ १ ॥

धारयन्मनसा वायुं व्याहरन्प्रणवाक्षरम् ।
आसनेऽनन्यधीरास्ते रहस्ये विजितेन्द्रियः ॥ २ ॥
संप्राप्ते मारुते तस्मिन्सुषुम्नायां वरानने ।
मन्त्रमुच्चार्य मनसा हृन्मध्ये धारयेत्सुधीः ॥ ३ ॥
वायुना पूरिते व्योम्नि साङ्गोपाङ्गकलेवरे ।
तदात्मा राजते तत्र यथा व्योम्नि विकर्तनः ॥ ४ ॥
तौर्यत्रिकं तु संगीतं संगीती तज्ज्ञ उच्यते ।
मार्गो देशीति तद्द्वेधा तत्र मार्गः स उच्यते ॥ ५ ॥
यो मार्गितो विरिञ्चाद्यैः प्रयुक्तो भरतादिभिः ।
देवस्य पुरतः शंभोर्नियताभ्युदयप्रदः ॥ ६ ॥
देशे देशे जनानां यद्रुच्या हृदयरञ्जकम् ।
गानं च वादनं नृत्यं तद्देशीत्यभिधीयते ॥ ७ ॥
नृत्यं वाद्यानुगं प्रोक्तं वाद्यं गीतानुवृत्ति च ।
अतो गीतं प्रधानत्वादत्राऽऽदावभिधीयते ॥ ८ ॥

सामवेदादिदं गीतं संजग्राह पितामहः ।
गीतेन प्रीयते देवः सर्वज्ञः पार्वतीपतिः ॥ ९ ॥
गोपीपतिरनन्तोऽपि वंशध्वनिवशंगतः ।
सामगीतिरतो ब्रह्मा वीणासक्ता सरस्वती ॥ १० ॥
किमन्ये यक्षगन्धर्वदेवदानवमानवाः ।
अज्ञातविषयास्वादो बालः पर्यङ्किकागतः ॥ ११ ॥
रुदन्गीतामृतं पीत्वा हर्षोत्कर्षं प्रपद्यते ।
वनेचरस्तृणाहारश्चित्रं मृगशिशुः पशुः ॥ १२ ॥
लुब्धो लुब्धकसंगीते गीते त्यजति जीवितम् ॥
तस्य गीतस्य माहात्म्यं कः प्रशंसितुमीशते ।
धर्मार्थकाममोक्षाणामिदमेवैकसाधनम् ॥ १३ ॥
वीणावादनतत्वज्ञः श्रुतिजातिविशारदः ।
तालज्ञश्चाप्रयासेन मोक्षमार्गं च गच्छति ॥ १४ ॥
सदाशिवः शिवो ब्रह्मा भरतः कश्यपो मुनिः ।
मतङ्गो याष्टिको दुर्गाशक्तिः शार्दूलकोहलौ ॥ १५ ॥
विशाखिलो दन्तिलश्च कम्बलोऽश्वतरस्तथा ।
वायुर्विश्वावसू रम्भार्जुननारदतुम्बराः ॥ १६ ॥
आञ्जनेयो मातृगुप्तो रावणो नन्दिकेश्वरः ।
स्वातिर्गणो बिन्दुराजः क्षेत्रराजश्च राहलः ॥ १७ ॥
रुद्रटो नान्यभूपालो भोजभूवल्लभस्तथा ।
परमर्दी च सोमेशो जगदेकमहीपतिः ॥ १८ ॥
व्याख्यातारो भारतीये लोल्लटोद्भटशङ्कुकाः ।
भट्टाभिनवगुप्तश्च श्रीमत्कीर्तिधरोऽपरः ॥ १९ ॥
अन्ये च बहवः पूर्वे ये संगीतविशारदाः ।
अगाधबोधमन्थेन तेषां मतपयोनिधिम् ॥
निर्मथ्यानृपसिंहोऽयं सारोद्धारमिमं व्यधात् ॥ २० ॥

अथ नादः ।

चैतन्यं सर्वभूतानां विवृतं जगदात्मना ।
नादब्रह्म तदानन्दमद्वितीयमुपास्महे ॥ २१ ॥
अतो गीतप्रपञ्चस्य श्रुत्या देहत्वदर्शनात् ।
अपि स्यात्सच्चिदानन्दरूपिणः परमात्मनः ॥
प्राप्तिः प्रभाप्रवृत्तस्य मणिलाभो यथा भवेत् ॥ २२ ॥
नादोपासनया देवा ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ।
भवन्त्युपासिता नूनं यस्मादेते तदात्मकाः ॥२३ ॥
आत्मा विवक्षमाणोऽयं मनः प्रेरयते मनः ।
देहस्थं वह्निमाहन्ति स प्रेरयति मारुतम् ॥ २४ ॥
ब्रह्मग्रन्थिस्थितः सोऽथ क्रमादूर्ध्वपथे चरन् ।
नाभिहृत्कण्ठमूर्धास्येष्वाविर्भावयति ध्वनिम् ॥ २५ ॥
नादोऽतिसूक्ष्मः सूक्ष्मश्च पुष्टोऽपुष्टश्च कृत्रिमः ।
इति पञ्चाभिधां धत्ते पञ्चस्थानस्थितः क्रमात् ॥ २६ ॥
नकारं प्राणनामानं दकारमनलं विदुः ।
जातः प्राणाग्निसंयोगात्तेन नादोऽभिधीयते ॥ २७ ॥
परा श्रीशांभवे ज्ञाने वानस्पत्ये तु मध्यमा ।
सर्वजंतुषु पश्यन्ती वैखरी ज्ञानयोगिषु ॥ २८ ॥
व्यवहारे त्वसौ त्रेधा हृदि मन्द्रोऽभिधीयते ।
कण्ठे मध्यो मूर्ध्नि तारो द्विगुणश्चोत्तरोत्तरः ॥ २९ ॥
तस्य द्वाविंशतिर्भेदाः श्रवणाच्छ्रुतयो मताः ।
हृद्यूर्ध्वनाडीसंलग्ना नाड्यो द्वाविंशतिर्मताः ॥ ३० ॥

अथ श्रुतयः ।

तिरश्च्यस्तास्तु तावत्यः श्रुतयो मारुताहताः ।
उच्चोच्चतरतायुक्ताः प्रभवन्त्युत्तरोत्तरम् ॥

एवं कण्ठे तथा शीर्षे श्रुतिर्द्वाविंशतिर्मता ॥ ३१ ॥
श्रवणार्थस्य धातोः क्तिप्रत्यये च सुसंश्रिते ।
श्रुतिशब्दः प्रसाध्योऽयं शब्दज्ञैः कर्मसाधनैः ॥ ३२ ॥
श्रवणेन्द्रियग्राह्यत्वाद्ध्वनिरेव श्रुतिर्भवेत् ।
सा चैका द्विविधा ज्ञेया स्वरान्तरविभागतः ॥ ३३ ॥
नियतश्रुतिसंस्थानाद्गीयते सप्तगीतिषु ।
तस्मात्स्वरगता ज्ञेयाः श्रुतयः श्रुतिवेदिभिः ॥ ३४ ॥
अन्तरस्वरवर्तिन्यो ह्यन्तरश्रुतयो मताः ।
एतासामपि वैस्वर्यं क्रियाक्रमविभागतः ॥ ३५ ॥
उच्चैस्तरो ध्वनी रूक्षो विज्ञेयो वातजो बुधैः ।
गम्भीरो घनलीनस्तु ज्ञेयोऽसौ पित्तजो बुधैः ॥ ३६ ॥
स्निग्धश्च सुकुमारश्च मधुरः कफजो ध्वनिः ।
त्रयाणां गुणसंयुक्तो विज्ञेयः सन्निपातजः ॥ ३७ ॥
द्विश्रुतिस्त्रिश्रुतिश्चैव चतुःश्रुतिक एव च ।
स्वरप्रयोगः कर्तव्यो वंशच्छिद्रगतो बुधैः ॥ ३८ ॥
द्विकत्रिकचतुष्कास्तु ज्ञेया वंशगताः स्वराः ।
कम्पमानार्धमुक्ताश्च व्यक्तमुक्ताङ्गुलिस्वराः ॥ ३९ ॥
इति तावन्मया प्रोक्ताः समीच्यः श्रुतयो नव ॥

द्वाविंशतिं केचिदुदाहरन्ति
श्रुतीः श्रुतिज्ञानविचारदक्षाः ।
षट्षष्टिभिन्नाः खलु केचिदासा-
मानन्त्यमेव प्रतिपादयन्ति ॥ ४० ॥

आनन्त्यं हि श्रुतीनां च सूचयन्ति विपश्चितः ।
यथा ध्वनिविशेषाणाममानं गगनोदरे ॥ ४१ ॥
उत्तालपवनोद्वेल्लज्जलराशिसमुद्भवाः ।
इयत्यः प्रतिपद्यन्ते न तरङ्गपरम्पराः ॥ ४२ ॥

———

अथ स्वराः ।

श्रुतिभ्यः स्युः स्वराः षड्जर्षभगान्धारमध्यमाः ।
पञ्चमो धैवतश्चाथ निषाद इति सप्त ते ॥ ४३ ॥
षण्णां स्वराणां जनकः षड्भिर्वा जन्यते स्वरैः ।
षड्भ्यो वा जायतेऽङ्गेभ्यः षड्ज इत्यभिधीयते ॥ ४४ ॥
प्राप्नोति हृदयं शीघ्रमन्यस्मादृषभः स्मृतः ।
गोगवीषु यथा तिष्ठन्विभाति ऋषभो महान् ॥ ४५ ॥
स्वरग्रामे समुत्पन्नः स्वरोऽयमृषभस्तथा ।
वाचं गानात्मिकां धत्त इति गान्धारसंज्ञकः ॥ ४६ ॥
स्वराणां मध्यमत्वाच्च मध्यमः स्वर उच्यते ।
स्वरान्तराणां विस्तारं यो मिमीते स पञ्चमः ॥ ४७ ॥
पाठक्रमेण गणने संख्यया पञ्चमोऽथवा ।
धीर्यस्यास्ति स धीवांस्तत्संबन्धी धैवतः स्मृतः ।
षष्ठस्थाने धृतो यस्मात्ततोऽसौ धैवतो मतः ॥ ४८ ॥
निषीदन्ति स्वराः सर्वे निषादस्तेन कथ्यते ॥
तेषां संज्ञाः सरिगमपधनीत्यपरा मताः ॥ ४९ ॥
श्रुत्यनन्तरभावी यः स्निग्धोऽनुरणनात्मकः ।
स्वतो रञ्जयति श्रोतृचित्तं स स्वर उच्यते ॥ ५० ॥
ननु श्रुतिश्चतुर्थ्यादिरस्त्वेवं स्वरकारणम् ।
त्र्यादीनां तत्र पूर्वासां श्रुतीनां हेतुता कथम् ॥ ५१ ॥
ब्रूमस्तुर्यां तृतीयादिः श्रुतिः पूर्वाभिकाङ्क्षया ।
निर्धार्यतेऽतः श्रुतयः पूर्वा अप्यत्र हेतवः ॥ ५२ ॥
दीप्ताऽऽयता च करुणा मृदुर्मध्येति जातयः ।
श्रुतीनां पञ्च तासां च स्वरेष्वेवं व्यवस्थितिः ॥ ५३ ॥
दीप्ताऽऽयता मृदुर्मध्या षड्जे स्यादृषभे पुनः ।
संस्थिता करुणा मध्या मृदुर्गान्धारके पुनः ॥ ५४ ॥

दीप्तायते मध्यमे ते मृदुर्मध्ये च संस्थिते ।
मृदुर्मध्याऽऽयताख्या च करुणा पञ्चमे स्थिता ॥ ५५ ॥
करुणा चाऽऽयता मध्या धैवते सप्तमे पुनः ।
दीप्ता मध्येति तासां च जातीनां ब्रूमहे भिदाः ॥ ५६ ॥
तीव्रा रौद्री वज्रिकोग्रेत्युक्ता दीप्ता चतुर्विधा ।
कुमुद्वत्यायता या स्यात्क्रोधा चाथ प्रसारिणी ॥ ५७ ॥
संदीपिनी रोहिणी च भेदाः पञ्चेति कीर्तिताः ।
दयावती तथाऽऽलापिन्यथ प्रोक्ता मदन्तिका ॥ ५८ ॥
त्रयस्ते करुणाभेदा मृदोर्भेदचतुष्टयम् ।
मन्दा च रतिका प्रीतिः क्षमेति मध्या तु षड्भिदा ॥ ५९ ॥
छन्दोवती रञ्जनी च मार्जनी रक्तिका तथा ।
रम्या च क्षोभिणीत्यासामथ ब्रूमः स्वरस्थितिम् ॥ ६० ॥
तीव्राकुमुद्वतीमन्दाछन्दोवत्यस्तु षड्जगाः ।
दयावती रञ्जनी च रक्तिका चर्षभे स्थिताः ॥ ६१ ॥
रौद्री क्रोधा च गान्धारे वज्रिकाऽथ प्रसारिणी ।
प्रीतिश्च मार्जनीत्येताः श्रुतयो मध्यमाश्रिताः ॥ ६२ ॥
क्षिती रक्ता च संदीपिन्यालापिन्यपि पञ्चमे ।
मदन्ती रोहिणी रम्येत्येतास्तिस्रस्तु धैवते ॥ ६३ ॥
उग्रा च क्षोभिणीति द्वे निषादे वसतः श्रुती ।
ते मन्द्रमध्यताराख्यस्थानभेदात्त्रिधा मताः ॥ ६४ ॥
त एव विकृतावस्था द्वादश प्रतिपादिताः ॥
च्युतोऽच्युतो द्विधा षड्जो द्विश्रुतिर्विकृतो भवेत् ।
साधारणे काकलीत्वे निषादस्य च दृश्यते ॥ ६५ ॥
साधारणे श्रुतिं षाड्जीमृषभः संश्रितो यदा ।
चतुःश्रुतित्वमायाति तदैको विकृतो भवेत् ॥ ६६ ॥
साधारणे त्रिश्रुतिः स्यादन्तरत्वे चतुःश्रुतिः ।
गान्धार इति तद्भेदौ द्वौ निःशङ्केन कीर्तितौ ॥ ६७ ॥

मध्यमः षड्जवद्द्वेधाऽन्तरसाधारणाश्रयात् ।
पञ्चमो मध्यमग्रामे त्रिश्रुतिः कैशिके पुनः ॥ ६८ ॥
मध्यमस्य श्रुतिं प्राप्य चतुश्श्रुतिरिति द्विधा ।
धैवतो मध्यमग्रामे विकृतः स्याच्चतुःश्रुतिः ॥ ६९ ॥
कैशिके काकलीत्वे च निषादस्त्रिचतुःश्रुतिः ।
प्राप्नोति विकृतौ भेदौ द्वाविति द्वादश स्मृताः ।
तैः शुद्धैः सप्तभिः सार्धं भवन्त्येकोनविंशतिः ॥ ७० ॥
मयूरचातकच्छागक्रौञ्चकोकिलदर्दुराः ।
गजश्च सप्त षड्जादीन्क्रमादुच्चारयन्त्यमी ॥ ७१ ॥
चतुर्विधाः स्वरा वादी संवादी च विवाद्यपि ।
अनुवादी च वादी तु प्रयोगे बहुलः स्वरः ॥ ७२ ॥
श्रुतयो द्वादशाष्टौ वा ययोरन्तरगोचराः ।
मिथः संवादिनौ तौ स्तो निगावन्यविवादिनौ ॥ ७३ ॥
रिधयोरेव वा स्यातां तौ तयोर्वा रिधावपि ।
शेषाणामनुवादित्वं वादी राजाऽऽत्र गीयते ॥ ७४ ॥
संवादी त्वनुसारित्वादस्यामात्योऽभिधीयते ।
विवादी विपरीतत्वाद्धीरैरुक्तो रिपूपमः ॥ ७५ ॥
नृपामात्यानुसारित्वादनुवादी तु भृत्यवत् ।

अथ ग्रामाः ।

ग्रामः स्वरसमूहः स्यान्मूर्छनादेः समाश्रयः ।
तौ द्वौ धरातले तत्र स्यात्षड्जग्राम आदिमः ॥ ७६ ॥
द्वितीयो मध्यमग्रामस्तयोर्लक्षणमुच्यते ।
षड्जग्रामः पञ्चमे स्वचतुर्थश्रुतिसंस्थिते ॥ ७७ ॥
स्वोपान्त्यश्रुतिसंस्थेऽस्मिन्मध्यमग्राम इष्यते ॥
यद्वा धस्त्रिश्रुतिः षड्जे मध्यमे तु चतुःश्रुतिः ।
रिमयोः श्रुतिमेकैकां गान्धारश्चेत्समाश्रितः ॥ ७८ ॥

पश्रुतिं धो निषादस्तु धश्रुतिं सश्रुतिं श्रि ।
गान्धारग्राममाचष्टे तदा तं नारदो मुनिः ॥ ७९ ॥
प्रवर्तते स्वर्गलोके ग्रामोऽसौ न महीतले ।
षड्जः प्रधान आद्यत्वादमात्याधिक्यतस्तथा ॥ ८० ॥
ग्रामे स्यादविलोपित्वान्मध्यमस्तु पुरःसरः ।
एतत्कुलप्रसूतत्वाद्गान्धारोऽप्यग्रणीर्दिवि ॥ ८१ ॥

अथ मूर्छनाः ।

क्रमात्स्वराणां सप्तानामारोहश्चावरोहणम् ।
मूर्छनेत्युच्यते ग्रामद्वये ताः सप्त सप्त च ॥ ८२ ॥
षड्जे तूत्तरमन्द्राऽऽदौ रजनी चोत्तरायता ।
शुद्धषड्जा मत्सरीकृदश्वक्रान्ताऽभिरुद्गता ॥ ८३ ॥
मध्यमे स्यात्तु सौवीरी हारिणाश्वा ततःपरम् ।
स्यात्कलोपनता शुद्धमध्या मार्गी च पौरवी ॥ ८४ ॥
हृष्यकेत्यथ तासां तु लक्षणं प्रतिपाद्यते ।
मध्यस्थानस्थषड्जेन मूर्छनाऽऽरभ्यतेऽग्रिमा ॥ ८५ ॥
अधस्तनैर्निषादाद्यैः षडन्या मूर्छनाः क्रमात् ।
मध्यमध्यममारभ्य सौवीरी मूर्छना भवेत् ॥ ८६ ॥
षडन्यास्तदधोधःस्थस्वरानारभ्य तु क्रमात् ।
षड्जस्थानस्थितैर्न्याद्यै रजन्याद्याः परे विदुः ॥ ८७ ॥
हारिणाश्वादिका गाद्यैर्मध्यमस्थानसंस्थितैः ।
षड्जादिमध्यमादींश्च तदूर्ध्वं सारयेत्क्रमात् ॥ ८८ ॥
चतुर्धा ताः पृथक्शुद्धाः काकलीकलितास्तथा ।
सान्तरास्तद्द्वयोपेताः षट्पञ्चाशदितीरिताः ॥ ८९ ॥
श्रुतिद्वयं चेत्षड्जस्य निषादः संश्रयेत्तदा ।
स काकली मध्यमस्य गान्धारस्त्वन्तरः स्वरः ॥ ९० ॥

तानक्रिया द्विधा तन्त्र्यां प्रवेशान्निग्रहात्तथा ।
प्रवेशो ध्वनिसादृश्यमसंस्पर्शस्तु निग्रहः ॥ ९१ ॥
यस्यां यावतिथौ षड्जमध्यमौ ग्रामयोः क्रमात् ।
मूर्छना तावतिथ्येव सा निःशङ्केन कीर्तिता ॥ ९२ ॥
प्रथमादिस्वरारम्भादेकैका सप्तधा भवेत् ।
तामुच्चार्यान्त्यस्वरांस्तान्पूर्वानुच्चारयेत्क्रमात् ॥ ९३ ॥
ते क्रमास्तेषु संख्या स्याद्द्वानवत्या शतत्रयम् ।
यक्षरक्षोनारदाब्जभवनागाश्विपाशिनः ॥ ९४ ॥
षड्जग्रामे मूर्छनानामेताः स्युर्देवताः क्रमात् ।
तासामन्यानि नामानि नारदो मुनिरब्रवीत् ॥ ९५ ॥
मूर्छनोत्तरवर्णाद्या षड्जग्रामेऽभिरुद्गता ।
अश्वक्रान्ता च सौवीरी हृष्यका चोत्तरायता ॥ ९६ ॥
रजनीति समाख्याता ऋषीणां सप्त मूर्छनाः ।
आप्यायनी विश्वहृता चन्द्रा हेमा कपर्दिनी ॥ ९७ ॥
मैत्री चान्द्रमती पित्र्या मध्यमे मूर्छना इमाः ।
नन्दा विशाला सुमुखी चित्रा चित्रावती सुखा ॥ ९८ ॥
आलापा चेति गान्धारग्रामे स्युः सप्त मूर्छनाः ।
ताश्च स्वर्गे प्रयोक्तव्या विशेषात्तेन नोदिताः ॥ ९९ ॥

अथ शुद्धतानाः ।

तानाः स्युर्मूर्छनाः शुद्धाः षाडवौडुवितीकृताः ।
षड्जगाः सप्त हीनाश्चेत्क्रमात्सरिपसप्तमैः ॥ १०० ॥
तदाऽष्टाविंशतिस्ताना मध्यमे सरिगोज्झिताः ।
सप्त क्रमाद्यदा तानाः स्युस्तदा त्वेकविंशतिः ॥ १०१ ॥
एते चैकोनपञ्चाशदुभये षाडवा मताः ।
सपाभ्यां द्विश्रुतिभ्यां च रिपाभ्यां सप्त वर्जिताः ॥ १०२ ॥
षड्जग्रामे पृथक्ताना एकविंशतिरौडुवाः ।
रिधाभ्यां द्विश्रुतिभ्यां च मध्यमग्रामगास्तु ते ॥ १०३ ॥

हीनाश्चतुर्दशैव स्युः पञ्चत्रिंशत्तु ते [illegible] ।
सर्वे चतुरशीतिः स्युर्मिलिताः षाडवौडुवाः ॥ १०४ ॥

अथ कूटतानाः ।

असंपूर्णाश्च संपूर्णा व्युत्क्रमोच्चारितस्वराः ।
मूर्छनाः कूटतानाः स्युस्तत्संख्यामभिदध्महे ॥ १०५ ॥
पूर्णाः पञ्च सहस्राणि चत्वारिंशद्युतानि तु ।
एकैकस्यां मूर्छनायां कूटतानाः सह क्रमैः ॥ १०६ ॥
षट्पञ्चाशन्मूर्छनास्थाः पूर्णाः कूटास्तु योजिताः ।
लक्षद्वयं सहस्राणि द्व्यशीतिर्द्वे शते तथा ॥ १०७ ॥
चत्वारिंशत्तु संख्याता अथापूर्णान्प्रचक्ष्महे ।
एकैकान्त्यान्त्यविरहाद्भेदाः षट्पट्स्वरादयः ॥ १०८ ॥
एकस्वरोऽत्र निर्भेदोऽप्युक्तो नष्टादिसिद्धये ।
क्रमाश्चाकूटतानत्वेऽप्युक्तास्तेपूपयोगिनः ॥ १०९ ॥
स्युः षाडवानां विंशत्या सह सप्त शतानि तु ।
औडुवानां तु विंशत्या सहितं शतमिष्यते ॥ ११० ॥
चतुःस्वराणां कूटानां चतुर्विंशतिरीरिताः ।
त्रिस्वराः षट्द्विस्वरौ द्वावेकस्त्वेकस्वरो मतः ॥ १११ ॥
आर्चिको गाथिकश्चाथ सामिकोऽथ स्वरान्तरः ।
एकस्वरादितानानां चतुर्णामभिधा इमाः ॥ ११२ ॥
उक्तशुद्धादिभेदेन निगयुक्ताश्चतुर्विधाः ।
तयोरेकैकहीनाश्च द्वेधा मूलक्रमा मताः ॥ ११३ ॥
षड्जाद्यौ मध्यमाद्यौ च चत्वारः स्युर्द्विधा द्विधा ।
चतुर्धाऽन्ये दशेत्यष्टाचत्वारिंशदमी क्रमाः ॥ ११४ ॥
सविंशतिः सप्तशती प्रागुक्ता गुणिता क्रमैः ।
चतुस्त्रिंशत्सहस्राणि षष्ट्या पञ्च शतानि च ॥ ११५ ॥

इति षाडवसंख्या स्यादथ पञ्चस्वरान्ब्रुवे ।
गाद्यौ धाद्यौ निषादाद्यौ चतुर्भेदाः षडौडुवाः ॥ ११६ ॥
अष्टावन्ये द्विधेत्येवं चत्वारिंशदिमे क्रमाः ।
सविंशतिः शते तैश्च गुणितेऽष्टौ शतानि तु ॥ ११७ ॥
चत्वारि च सहस्राणि संख्या पञ्चस्वरेष्विति ।
चतुःस्वरेषु न्यादिद्वौ चतुर्धा द्वादशापरे ॥ ११८ ॥
क्रमा द्विधेति द्वात्रिंशच्चतुर्विंशतिताडिताः ।
शतानि सप्ताष्टषष्ट्या स्याच्चतुःस्वरसंमितिः ॥ ११९ ॥
त्रिस्वरेषु तु माद्यौ द्वावभेदौ द्वादशापरे ।
द्विधा षड्विंशतिरिति क्रमास्ते षड्भिराहताः ॥ १२० ॥
षट्पञ्चाशच्छतं च स्युर्द्विस्वरेषु पुनर्द्विधा ।
रिगधन्यादयोऽष्टौ स्युः शुद्धाः षडितरे क्रमाः ॥ १२१ ॥
द्वाविंशतिस्ते तु चतुश्चत्वारिंशद्द्विताडिताः ।
एकस्वरास्त्वभेदत्वान्मौला एव चतुर्दश ॥ १२२ ॥
षड्जादेः शुद्धमध्याया भेदकं पञ्चमं विना ।
चतुःस्वरे क्रमाद्द्वंद्वेऽष्टाचत्वारिंशदीरिताः ॥ १२३ ॥
तानास्त्रिस्वरयोस्त्वेते द्वादश द्विस्वरे द्वयम् ।
एक एव स्वरस्ते त्रिषष्टिरौत्तरमन्द्रकैः ॥ १२४ ॥
पुनरुक्ता मतास्तानैर्न्यादिमार्गिक्रमाः पुनः ।
पञ्चस्वरा ये चत्वारस्तत्तानानां चतुःशती ॥ १२५ ॥
अशीत्यभ्यधिका चातुःस्वरी षण्णवतिर्भवेत् ।
द्वादश त्रिस्वरद्वंद्वे चत्वारो द्विस्वरद्वये ॥ १२६ ॥
एक एकस्वरस्तानस्तेषां पञ्चशती त्रियम् ।
त्रिनवत्या युता तानैरभिन्ना रजनीगतैः ॥ १२७ ॥
धैवतादेस्तु पौरव्याश्चत्वारः षट्स्वराः क्रमात् ।
तत्तानानां तु साशीतिः शताष्टाविंशतिर्मता ॥ १२८ ॥

औडुवानां चतुर्णां प्रागुक्ता संख्या ...तुःस्वरौ ।
त्रिस्वरौ द्विस्वरावेकस्वरः प्रागुक्तसंख्यकाः ॥ १२९ ॥
पञ्चत्रिंशतिसंयुक्ता चतुस्त्रिंशच्छती त्वियम् ।
तानानां सदृशाकारा स्यात्तानैरौत्तरायतैः ॥ १३० ॥
इत्येकाशीतिसंयुक्तं सहस्राणां चतुष्टयम् ।
तानानां पुनरुक्तानां पूर्णापूर्णैः सह क्रमैः ॥ १३१ ॥
अपनीयेत चेदेषा कूटतानमितिर्भवेत् ।
लक्षत्रयं सप्तदश सहस्राणि शतानि च ॥ १३२ ॥
नवत्रिंशद्युतानीति ज्ञानोपायोऽत्र कथ्यते ।
सहस्रैः सप्तदशभिर्युतं लक्षत्रयं तथा ॥ १३३ ॥
शतानि नव षष्टिश्च सैका कूटाः समासते ।
अङ्कानेकादिसप्तान्तानूर्ध्वमूर्ध्वं लिखेत्क्रमात् ॥ १३४ ॥
हते पूर्वेण पूर्वेण तेषु चाङ्कं परं परे ।
एक स्वरादिसंख्या स्यात्क्रमेण प्रतिमूर्छनम् ॥ १३५ ॥

अथ प्रस्तारः ।

क्रमं न्यस्य स्वरः स्थाप्यः पूर्वः पूर्वः परादधः ।
स चेदुपरि तत्पूर्वः पुरस्तूपरिवर्तिनः ॥ १३६ ॥
मूलक्रमक्रमात्पृष्ठे शेषाः प्रस्तार ईदृशः ॥

अथ खण्डमेरुः ।

सप्ताद्येकान्तकोष्ठानामधोऽधः सप्त पङ्क्तयः ।
तास्वाद्यायामाद्यकोष्ठे लिखेदेकं परेषु खम् ॥ १३७ ॥
वेद्यतानस्वरमितान्न्यस्येत्तेष्वेव लोष्टकान् ॥
प्राक्पङ्क्त्यन्त्याङ्कसंयोगमूर्ध्वाधः स्थितपङ्क्तिषु ।
शून्यादधो लिखेदेकं तं चाधोऽधः स्वकोष्ठकात् ॥ १३८ ॥
कोष्ठसंख्यागुणं न्यस्येत्खण्डमेरुरयं मतः ॥

अथ उद्दिष्टम् ।

स्वरान्मूलक्रमस्यान्त्यात्पूर्वं यावतिथः स्वरः ।
उद्दिष्टान्त्यस्तावतिथे कोष्ठेऽस्मो लोष्टकं क्षिपेत् ॥ १३९ ॥
लोष्टचालनमन्त्यात्स्यात्त्यक्त्वा लब्धं क्रमो भवेत् ।
लोष्टाक्रान्ताङ्कसंयोगादुद्दिष्टस्य मितिर्भवेत् ॥ १४० ॥

अथ नष्टम् ।

यैरङ्कैर्नष्टसंख्या स्यान्मौलिकाङ्कसमन्वितैः ।
तेषु लोष्टं क्षिपेन्मूले लोष्टस्थानमितं भवेत् ॥ १४१ ॥
नष्टतानस्वरस्थानं ततो यावतिथे पदे ।
अधः क्रमादस्ति लोष्टः स्वरस्तावतिथो भवेत् ॥ १४२ ॥
क्रमान्तिमस्वरात्पूर्वो लब्धत्यागादि पूर्ववत् ।
तानस्वरमितोर्ध्वाधः पङ्क्तिगान्त्याङ्कमिश्रणात् ॥
एकस्वरादितानानां संख्या संजायते क्रमात् ॥ १४३ ॥

अथ वर्णाः ।

गानक्रियोच्यते वर्णः स चतुर्धा निरूपितः ।
स्थाय्यारोह्यवरोही च संचारीत्यथ लक्षणम् ॥ १४४ ॥
स्थित्वा स्थित्वा प्रयोगः स्यादेकस्यैव स्वरस्य यः ।
स्थायी वर्णः स विज्ञेयः परावन्वर्थनामकौ ॥ १४५ ॥
एतत्संमिश्रणाद्वर्णः संचारी परिकीर्तितः ॥

अथ अलंकारः ।

विशिष्टवर्णसंदर्भमलंकारं प्रचक्षते ।
तस्य भेदा बहुविधास्तत्र स्थायिगतान्ब्रुवे * ॥ १४६ ॥

---

* याच ग्रंथकाराच्या अनूपविलास ग्रंथांत हे सर्व अलंकार आल्यानें येथें पुनः ते दिले नाहींत.

शशिना रहितेव निशा विजलेव नदी लता विपुष्पेव ।
अविभूषितेव कान्ता गीतिरलंकारहीना स्यात् ॥ १४७ ॥
रक्तिलाभः स्वरज्ञानं वर्णाङ्गानां विचित्रता ।
इति प्रयोजनान्याहुरलंकारनिरूपणे ॥ १४८ ॥

अथ आलापलक्षणम् ।

ग्रहांशतारमन्द्राणां न्यासापन्यासयोस्तथा ।
अल्पत्वस्य बहुत्वस्य षाडवौडुवगोरपि ॥ १४९ ॥
अभिव्यक्तिर्यत्र दृष्टा स रागालाप उच्यते ।

अथ आलप्तिलक्षणम् ।

वर्णालंकारसंपन्ना गमकस्थाय्यचित्रिता ।
आलप्तिरुच्यते तज्ज्ञैर्बहुवैचित्र्यसंयुता ॥ १५० ॥
आलप्त्यालापयोस्सम्यक् प्रकटीकरणं च यत् ।
रागालापनमित्युक्तं लक्ष्यलक्षणकोविदैः ॥ १५१ ॥
आलप्तिर्द्विविधा प्रोक्ता रागवस्तुविशेषणात् ।
स्वस्थानैश्चतुर्भिर्या क्रियते रूपकं विना ॥ १५२ ॥
रागालप्तिर्यत्र रागः स्वरैः संवेश्यते च सः ।
स्थायी ततश्चतुर्थस्तु द्व्यर्ध इत्यभिधीयते ॥ १५३ ॥
स्थायीस्वरादष्टमस्तु द्विगुणः परिकीर्तितः ।
द्व्यर्धद्विगुणयोर्मध्ये स्थिता अर्धस्वराभिधाः ॥ १५४ ॥
ततश्चतुर्थो द्व्यर्द्धः स्यात्स्वरे तस्मादधस्तने ।
चालनं मुखचालः स्यात्स्वस्थानं प्रथमं च तत् ॥ १५५ ॥
द्व्यर्धस्वरे चालयित्वा न्यसनं तु द्वितीयकम् ।
अर्धस्वरे चालयित्वा तदेव तु तृतीयकम् ॥ १५६ ॥
द्विगुणं चालयित्वा तु स्थायिन्यासाच्चतुर्थकम् ।
एभिश्चतुर्भिः स्वस्थानै रागालप्तिर्मता सताम् ॥ १५७ ॥
स्तोकैः स्तोकैस्तनुस्थायैः प्रसन्नैः बहुभंगिभिः ।
जीवस्वरव्याप्तिमुख्यं रागस्य स्थापना भवेत् ॥ १५८ ॥

रूपकस्थेन रागेण तालेन च विधीयते ।
या सोक्तारूपकालप्तिः सा पुनर्द्विविधा मता ॥ १५९ ॥
प्रतिग्रहणिकैकाद्या भंजनीत्यभिधीयते ।
विधाय स्थायमालप्ती रूपकावयवो यदि ॥ १६० ॥
प्रतिगृह्येत सा प्रोक्ता प्रतिग्रहणिका बुधैः ।
भंजनी द्विविधा प्रोक्ता स्थाय्यरूपकभंजनात् ॥ १६१ ॥
यदा तत्पदमानेन स्थाय्यो रूपकसंस्थितः ।
नानाप्रकारः क्रियते सा ज्ञेया स्थाय्यभंजनी ॥ १६२ ॥
तैः पदैस्तेन मानेन समग्रं रूपकं यदि ।
अन्यथावान्यथा गायेदसौ रूपकभंजनी ॥ १६३ ॥
चञ्चत्पुटादितालेन मार्गत्रयविभूषिता ।
आक्षिप्तिका स्वरपदग्रथिता कथिता बुधैः ॥ १६४ ॥

अथ ध्रौपदलक्षणम् ।

गीर्वाणमध्यदेशीयभाषासाहित्यराजितम् ।
द्विचतुर्वाक्यसंपन्नं नरनारीकथाश्रयम् ॥ १६५ ॥
शृंगाररसभावाढ्यं रागालापपदात्मकम् ।
पादांतानुप्रासयुतं पादांतयुगकं च वा ॥ १६६ ॥
प्रतिपादं यत्र बद्धमेवं पादचतुष्टयम् ।
उद्ग्राहध्रुवकाभोगांतरं ध्रुवपदं स्मृतम् ॥ १६७ ॥

अथ कुआडलक्षणम् ।

कांश्चित्तालानुपक्रम्य प्रयोगबहुलद्रुतान् ।
संकीर्णानेकगतिभिः प्रवृत्तं सुमनोहरम् ॥ १६८ ॥
कुआडाख्यं च तद्ज्ञेयं तालरूपं विचक्षणः ।
अन्यच्चैकद्वित्रिचतुस्तालानां मेलनं मिथः ॥ १६९ ॥
क्रियान्वयविभेदेन कुआडः परिकीर्तितः ।
इतिश्रीसंगीतराजभावभट्टविरचिते अनूपसंगीतरत्नाकरे
स्वराध्यायः समाप्तः ।

अथ रागाध्यायः ।

श्रीगुरुगणाधिपबटुकशारदाभ्यो नमः ।

श्रीमज्जनार्दनं नत्वा संगीतार्थफलप्रदम् ।
तन्यते भावभट्टेन रागालापनमंजरी ॥ १ ॥
त्रिंशत्तु ग्रामरागाः स्युर्नवोपरागकाः स्मृताः ।
रागाणां विंशतिः प्रोक्ता भाषाः पण्णवतीः स्मृताः ॥ २ ॥
विभाषा विंशतिर्ज्ञेयाः शार्ङ्गदेवेन भाषिताः ।
चतस्रोऽन्तरभाषाः स्यू रागांगाष्टकमुच्यते ॥ ३ ॥
भाषांगाणां रुद्रसंख्या क्रियांगाणि त्रयोदश ।
उपांगत्रितयं प्रोक्तं देशीनां तु मितिर्नहि ॥ ४ ॥
प्रसिद्धानां किलोद्देशे रागांगाणि त्रयोदश ।
भाषांगाणि नवोक्तानि क्रियांगत्रितयं मतम् ॥ ५ ॥
उपांगानां तु रागाणां सप्तविंशतिरुच्यते ।
रत्नाकरे चतुःपञ्चाशसहितं तु शतद्वयम् ॥ ६ ॥
षट्षष्टिसंख्या रागाणां नृत्यनिर्णयसंज्ञके ।
चत्वारिंशद्रागबोधे संख्योक्ता द्व्यधिका बुधैः ॥ ७ ॥
एकाधिका तु नवतिः संकीर्णानां प्रकीर्तिता ।
आद्यायां रागमालायां चत्वारिंशत्प्रकीर्तिताः ॥ ८ ॥
द्व्यधिका तु द्वितीयायां षट्त्रिंशत्कथिता बुधैः ।
चतुरशीती रागाणां तृतीयायां बुधैः स्मृता ॥ ९ ॥
रागमाला भ्रारिशः स्युः कपोलकल्पिताः किल ।
मूलं न दृश्यते तासां व्यभिचारः प्रवर्तते ॥ १० ॥
तस्मादाद्या रागमाला मन्यते शास्त्रवेदिभिः ।
पारिजातोक्तरागाणां विंशत्या सहितं शतम् ॥ ११ ॥

विख्याता मध्यमग्रामा भाषा ककुभटक्कयोः ।
मधुरी ककुभे भाषा तस्यैव च विभाषिका ॥ १२ ॥
भाषा प्रेंखकरागस्य मालवी कथिता बुधैः ।
टक्ककैशिकभाषा स्याट्टक्कस्यापि च मालवा ॥ १३ ॥
कैशिकस्य विभाषा स्याद्वेसरी प्रेंखटक्कयोः ।
भाषा प्रेंखकरागस्य भाषा मालवकैशिके ॥ १४ ॥
मालवाद्यवेसरी च मांगली रागिणी पुनः ।
वोट्टपंचमयोर्भाषा भाषा मालवकैशिके ॥ १५ ॥
गौरी प्रेंखकरागस्य भाषा मालवकैशिके ।
टक्कस्य पंचमस्यापि भाषा मालवकैशिके ॥ १६ ॥
पूर्वाचार्यैः समाख्याता भिन्नपड्जस्य सैंधवी ।
गांधारपंचमस्यापि सौवीरी भिन्नपड्जयोः ॥ १७ ॥
गांधारी कथिता भाषा भाषा च ललिता तथा ।
टक्कस्य भिन्नपड्जस्य टक्कस्य पंचमस्य च ॥ १८ ॥
त्रावणी भिन्नपड्जस्य भाविनी भाष्यतेऽधुना ।
भाषा पंचमरागस्य भाषा मालवपंचमे ॥ १९ ॥
टक्कस्य च विभाषा स्यादाभीरी पंचमस्य च ।
ककुभस्य विभाषा स्याद्भाषा मालवकैशिके ॥ २० ॥
आंध्री पंचमभाषा स्याट्टक्कस्य च विभाषिका ।
स्याद्विभाषा गुर्जरी मालवकैशिकटक्कयोः ॥ २१ ॥
कैशिकी पंचमस्यैव स्याद्भाषा च विभाषिका ।
स्याद्विभाषा च पौराली भाषा मालवकैशिके ॥ २२ ॥
त्रिभाषा भिन्नपड्जस्य टक्के देवारवर्धिनी ।
विद्वद्भिः कथिता सा विभाषा मालवकैशिके ॥ २३ ॥
श्रीकंठी भिन्नपड्जस्य भाषा वेसरषाडवे ।
विभाषा सैव संप्रोक्ता रागशास्त्रविशारदैः ॥ २४ ॥

पौराली च विभाषा स्याद्भाषा म. [illegible]कैशिके ।
कांबोजी ककुभे भाषा भाषा मालवकैशिके ॥ २५ ॥
बंगालरागो रागांगं भाषांगमपि कथ्यते ।
रामक्री च क्रियांगं स्यादुपांगमपि कथ्यते ॥ २६ ॥
कर्णाटोऽपि च भाषांगमुपांगमपि मन्यते ।
रागांगं दीपको ग्रामरागो हिंदोलकः स्मृतः ॥ २७ ॥
टक्कोऽपि ग्रामरागः स्यादिति रागविनिर्णयः ।
नाटास्तु षोडशः प्रोक्ताः कर्णाटास्तु चतुर्दश ॥ २८ ॥
कल्याणो दशधा त्रेधा वेलावल्यस्तु षोडश ।
तोडिका नवधा प्रोक्ता गौरी चाष्टविधा स्मृता ॥ २९ ॥
गौडस्तु दशधा ख्यातो वराटी दशधा स्मृता ।
सप्तधा पूरिया प्रोक्ता त्रिविधासावरी स्मृता ॥ ३० ॥
केदारस्त्रिविधः प्रोक्तो द्विधा विहंगडः स्मृतः ।
सारंगोऽपि त्रिधा ख्यातो दशधा भैरवः स्मृतः ॥ ३१ ॥
कामोदः सप्तधा ख्यातः सप्तधा गुर्जरी मता ।
सैंधवी सप्तधा ख्याता मल्लारी त्रिविधा स्मृता ॥ ३२ ॥

अथ नाटभेदाः ।

अथ नाटप्रभेदानामुद्देशः क्रियतेऽधुना ।
शुद्धनाटोऽथ सालंगनाटश्छायादिनाटकः ॥ ३३ ॥
केदारादिकनाटश्च तथा कल्याणनाटकः ।
तथाभीरकनाटश्च वराटीनाटकस्ततः ॥ ३४ ॥
ततः सारंगनाटश्च ततः कामोदनाटकः ।
वर्णनाटश्च विभ्भारनाटो हंमीरनाटकः ॥ ३५ ॥
कदंबनाटकः पूर्यानाटः कर्णाटनाटकः ।
पूर्याकर्णाटकोऽप्यत्र नाटभेदः प्रकीर्तितः ॥ ३६ ॥

एवं षोडश नाटाः स्युस्ततः कर्णाटकान् ब्रुवे ।

अथ कर्णाटभेदाः ।

शुद्धकर्णाटरागश्च कर्णाटो नायकी ततः ॥ ३७ ॥
वागीश्वर्यादिकर्णाटः कर्णाटोऽड्डाणपूर्वकः ।
ततः सहानाकर्णाटः पूर्यादिकः ततः परम् ॥ ३८ ॥
ततो मुद्रिककर्णाटो गाराकर्णाटकस्ततः ।
हुसेनीपूर्वकर्णाटः काफीकर्णाटकस्ततः ॥ ३९ ॥
सोरटीपूर्वकर्णाटः खंबावत्यादिकस्ततः ।
ततः कर्णाटगौडः स्यात् कर्णाटास्ते चतुर्दश ॥ ४० ॥

अथ कल्याणभेदाः ।

शुद्धकल्याणरागश्च ततः कल्याणनाटकः ।
हंमीरपूर्वकः पूर्या भूपालीपूर्वकस्ततः ॥ ४१ ॥
जयश्रीपूर्वकल्याणः क्षेमकल्याणकस्ततः ।
कामोदादिककल्याणः खेमकल्याणकः स्मृतः ॥ ४२ ॥
ऐमनादिककल्याणश्चाहेर्यादिस्ततः परम् ।
ततस्तिलककामोदः कल्याणास्ते त्रयोदश ॥ ४३ ॥

अथ वेलावलीभेदाः ।

नट्टेन सहिताल्ख्या गौरामारुविमिश्रिता ।
केदारमिश्रिता पूर्या नट्टा गौडेन मिश्रिता ॥ ४४ ॥
देशाख्या स्यात्सुकर्णाटा पंचधा गदिता बुधैः ।
मल्लारमिश्रिता चैव मारुवेलावली स्मृता ॥ ४५ ॥
कल्याणेनैमनेनैव केदाराद्या द्विधा स्मृता ।
लक्ष्मीकामोदमिलिता कर्णाटाद्या प्रकीर्तिता ॥ ४६ ॥
सा केदारमलाराभ्यां कुडाईपूर्विका स्मृता ।
देवगिर्यड्डानयुक्ता सुहवीपूर्विका तथा ॥ ४७ ॥

विहंगडपलाशीभ्यां मारुणा शिवभूपणा ।
शुंक्षिकाद्या प्रतापाद्या शुद्धा शुद्धस्वरूपिणी ॥ ४८ ॥
स्तंभतीर्थी च छायाद्या वेलावल्यस्तु षोडश ॥

अथ तोडीभेदाः ।

प्रथमा स्याच्छुद्धतोडी देशीतोडी द्वितीयिका ।
बहादुरी तृतीया स्याद्गुर्जरी च चतुर्थिका ॥ ४९ ॥
छायातोडी पंचमी स्यात् षष्ठी तोडी वराटिका ।
हुसेनी सप्तमी प्रोक्ता जौनपूरी तथाष्टमी ॥ ५० ॥
आसातोडी च नवमी नवधा कथिता बुधैः ।

अथ गौरीभेदाः ।

प्रथमा शुद्धगौरी स्याद्गौरीभेदान् ब्रुवेऽधुना ।
आसावरीमिलाफेन जोगिया परिकीर्तिता ॥ ५१ ॥
नायकी पौरवीयुक्ता खूमरी नायकीयुता ।
सैव चैत्रीति विख्याता गौरी विभ्रारसंयुता ॥ ५२ ॥
त्रावणीसहिता सैव कथिताधुनिकैर्बुधैः ।
मालवी देवगांधारयुक्ता गौरी प्रकीर्तिता ॥ ५३ ॥
श्रीगौरी पौर्विकायुक्ता द्विविधा परिकीर्तिता ।
एवं चाष्टविधा गौरी गौडभेदान् प्रचक्ष्महे ॥ ५४ ॥

अथ गौडभेदाः ।

प्रथमः शुद्धगौडः स्यात् कर्णाटाद्यो द्वितीयकः ।
देशवालस्तृतीयः स्यात्तौरुष्कस्तु तुरीयकः ॥ ५५ ॥
द्रविडाद्यः पंचमः स्यात् षष्ठो मालवगौडकः ।
केदाराद्यः सप्तमः स्यात् सारंगाद्यस्तथाष्टमः ॥ ५६ ॥

नवमो रीतिगौडः स्यान्नारायणादिकस्तथा ।
एवं दशविधो गौडः पूर्वाचार्यैः प्रकीर्तितः ॥ ५७ ॥

अथ वराटीभेदाः ।

आद्या शुद्धवराटी स्याद्द्वितीया कौंतली मता ।
तृतीया द्राविडी प्रोक्ता चतुर्थी सैंधवी मता ॥ ५८ ॥
अपस्थाना पंचमी स्यात् षष्ठी हतस्वरा मता ।
प्रतापाद्या सप्तमी स्यादष्टमी तोडिकादिका ॥ ५९ ॥
नागवराटी नवमी पुन्नागा दशमी स्मृता ।
एकादशी तु चाशोका कल्याणा द्वादशी मता ॥ ६० ॥
एवं द्वादशधा प्रोक्ता वराटी पूर्वसूरिभिः ।

अथ पूरियाभेदाः ।

पूर्विका ललितायुक्ता हिंदोलांता तदा भवेत् ॥ ६१ ॥
ललिताभैरवाभ्यां तु भैरवांता प्रकीर्तिता ।
ललिताविहंगडाभ्यां स्यात् पूरियाविहंगडा ॥ ६२ ॥
युता पूर्याधनाश्री सा हिंदोलेन धनाश्रिका ।
ललिताचैमनयुता तदा पूर्यैमनी स्मृता ॥ ६३ ॥
सप्तमी शुद्धपूर्या स्यादेवं सप्तविधा स्मृता ।

अथ आसावरीभेदाः ।

प्रोक्ता सासावरी प्रोक्ता जोगिया नायकी त्रिधा ॥ ६४ ॥

अथ केदारभेदाः ।

शुद्धसुर्लानिमल्लोहाः केदारस्त्रिविधः स्मृतः ।

अथ विहंगडभेदौ ।

केवलो नायकी चेति द्विधा विहंगडस्तथा ॥ ६५ ॥

अथ सारंगभेदाः ।

शुद्धः सामंतपूर्वश्च वृंदावनी चतुर्विधः ।
ख्यातः सारंगरागोऽसौ देवगिर्यादिकस्ततः ॥ ६६ ॥

अथ भैरवभेदाः ।

औडुवः षाडवश्चैव संपूर्णश्च त्रिधा मतः ।
वसंतनंदकानंदस्वर्णाकर्षणपूर्वकाः ॥ ६७ ॥
गांधारपंचमाद्यश्च वहुलीपूर्वकस्ततः ।
रामभैरव इत्येवं भैरवो दशधा स्मृतः ॥ ६८ ॥

अथ कामोदभेदाः ।

प्रथमं शुद्धकामोदः कल्याणाद्यो द्वितीयकः ।
सामंताद्यस्तृतीयः स्याच्चतुर्थस्तिलकादिकः ॥ ६९ ॥
नाटांतः पंचमः प्रोक्तश्चाडीकामोदकस्ततः ।
षष्ठः सिंहलिकामोदः सप्तमः परिकीर्तितः ॥ ७० ॥

अथ गुर्जरीभेदाः ।

गुर्जरी प्रथमा शुद्धा द्वितीया वहुलादिका ।
तृतीया मंगलाख्या स्याच्चतुर्थी सामगुर्जरी ॥ ७१ ॥
पंचमी तु महाराष्ट्री षष्ठी सौराष्ट्रगुर्जरी ।
सप्तमी दक्षिणात्या स्याद्द्राविडी चाष्टमी मता ॥ ७२ ॥
एवं चाष्टविधा प्रोक्ता गुर्जरी पूर्वसूरिभिः ।

अथ सैंधवीभेदाः ।

टक्कभाषा च भाषा स्यात् पंचमस्य ततःपरम् ॥ ७३ ॥
भिन्नषड्जस्य भाषा स्याद्भाषा मालवकैशिके ।
शुद्धमेलोद्भवा षष्ठी प्रोक्ता हृदयभूभुजा ॥ ७४ ॥
एवं सा षड्विधा प्रोक्ता सैंधवी पूर्वसूरिभिः ।

अथ मल्लारभेदाः ।

मल्लारी गौंडमल्लारी मेघमल्लारिका त्रिधा ॥ ७५ ॥
अष्टाधिकं सार्धशतमुपांगानि जगुर्बुधाः ॥

अथ त्रिंशद्ग्रामरागाः ।

शुद्धसाधारितो रागः शुद्धकैशिकमध्यमः ।
षड्जग्रामः पंचमश्च मध्यमग्रामकस्ततः ॥ ७६ ॥
शुद्धगीत्युद्भवः सप्त षाडवः शुद्धकैशिकः ।
भिन्नषड्जो भिन्नतानो भिन्नकैशिकमध्यमः ॥ ७७ ॥
भिन्नकैशिकरागश्च भिन्नपंचमसंज्ञकः ॥
गौडपंचमसंज्ञश्च गौडकैशिकमध्यमः ।
गौडकैशिकरागश्च गौडीगीतिसमुद्भवः ॥ ७८ ॥
अथ वेसरटक्कश्च ततो वेसरषाडवः ।
ततो वेसरसौवीरस्ततोवेसरवं ट्टकः ॥ ७९ ॥
कैशिको मालवादिस्तु षष्ठो मालवपंचमः ।
टक्ककैशिकहिंदोलौ वेसराख्या इमे मताः ॥ ८० ॥
प्रथमो रूपसाधारष्टक्को भंमाणपंचमः ।
नर्तगांधारको नर्तपंचमः षड्जकैशिकः ॥ ८१ ॥
ततः ककुभसंज्ञश्च सप्त साधारणाः स्मृताः ।
एवं त्रिंशदिमे रागा ग्रामरागाः प्रकीर्तिताः ॥ ८२ ॥

तिलकः शकसंज्ञश्च कोकिलापंचमस्ततः ।
रेवगुप्तः पंचमादिः षाडवश्च ततः परम् ॥ ८३ ॥
भावनापंचमः पश्चान्नागगांधारकस्ततः ।
नागपंचमसंज्ञश्च नवमष्टकसैंधवः ॥ ८४ ॥
भाषाश्चतस्रः सौवीरे सौवीरी वेगमध्यमा ।
साधारणी च गांधारी षड्जाख्याः ककुभे पुनः ॥ ८५ ॥

प्रथमा मध्यमग्रामा द्वितीया भिन्नपंचमा ।
शकमिश्रा रगंती च कांबोजी मधुरी ततः ॥ ८६॥
एकविंशतिष्टक्कस्य भाषाख्या त्रिवणा मता ।
देहाली मध्यमग्रामा वैरंजी त्रिवणोद्भवा ॥ ८७ ॥
मालवी वेसरी चैव छेवाटी सैंधवी तथा ।
कोलाहला च सौराष्ट्री तथा पंचमलक्षिता ॥ ८८ ॥
पंचमी वेगरंजी च तथा गांधारपंचमी ।
मालवी तानवलिता ललिता रविचंद्रिका ॥ ८९ ॥
तानाख्याहेरिका दोह्या वेसरीत्वथपंचमे ।
दशभाषाःकैशिकी च त्रावण्यांध्रीच गुर्जरी ९० ॥
तानोद्भवाभीरिका च दाक्षिणात्या च सैंधवी ।
भाविनी मांगली चाथ चतस्रः भिन्नपंचमे ॥ ९१ ॥
शुद्धाभिन्ना वराटी च विशाला चाथ भूषिता ।
मालवी भिन्नवलिता टक्ककैशिकभाषिके ॥ ९२ ॥
नव मेखककभाषाः स्युर्वेसरी चूतमंजरी ।
गौरी च भिन्नपौराली मधुरी षड्जमध्यमा ॥ ९३ ॥
छेवाटी पिंजरी चैव तथा माल्ववेसरी ।
मालवकौशिकस्याथ बंगाली मांगली तथा ॥ ९४ ॥
गौडी हर्षपुरी चैव तथा मालववेसरी ।
खंजिनी गुर्जरी शुद्धा पौराली चार्थवेसरी ॥ ९५ ॥
आभीरी सैंधवी चैव तथा मालवरूपिका ।
एवं त्रयोदश प्रोक्तास्त्वथ वोट्टस्य भाषिका ॥ ९६ ॥
मांगली गदितात्वेका भाषा गांधारपंचमे ।
गांधारी गादता त्वेका भिन्नषड्जस्य भाषिकाः ॥ ९७ ॥
गांधारवल्ली कच्छेली स्वरवल्ली निषादिनी ।
त्रावणा मध्यमा शुद्धा दाक्षिणात्या पुलिंदिका ॥ ९८ ॥

तुंबुरा षड्जभाषा च कालिंदी ललिता तथा ।
श्रीकंठी चाथ बंगाली गांधारी चाथ सैंधवी ॥ ९९ ॥
बुधैः सप्तदश प्रोक्तास्तथा वेसरषाडवे ।
भाषाद्वयं च संप्रोक्तं बाह्या च बाह्यषाडवा ॥ १०० ॥
भाषात्रयं बुधैरुक्तमथ मालवपंचमे ।
प्रथमा स्याद्वेदवती भाविनी च विभाविनी ॥ १०१ ॥
एका तानोद्भवा भाषा तानरागस्य कीर्तिता ।
पोता ह्येका बुधैः प्रोक्ता भाषा पंचमषाडवे ॥ १०२ ॥
अथैका रेवगुप्तस्य भाषा भाषाशका मता ।
अथ वोट्टस्य भाषिका मांगली पण्णवतिर्मताः ॥ १०३ ॥
विभाषा ककुभे प्रोक्ता त्वाभीरी भोगवर्धिनी ।
मधुकरी च टक्कस्य विभाषोक्ता चतुर्विधा ॥ १०४ ॥
भाविनी गुर्जरी प्रोक्ता चांध्री देवारवर्धिनी ।
स्तः पंचमविभाषे द्वे भंमाण्यान्धालिका तथा ॥ १०५ ॥
भिन्नपंचमरागस्य विभाषा कौशिका मता ।
टक्ककैशिकरागस्य विभाषा द्राविडी मता ॥ १०६ ॥
मालवाथकैशिकस्य कांबोजी स्याद्विभाषिका ।
देवारवर्धिनी भिन्नषड्जस्य स्याद्विभाषिका ॥ १०७ ॥
कौशिकी च विभाषा स्याट्टक्ककैशिकरागजा ।
द्राविडी चाथ संप्रोक्ता भाषामालवकैशिके ॥ १०८ ॥
कांबोजी चाथ देवारवर्धिनी भिन्नषड्जके ।
कालिंदी चाथ देवारवर्धिनी मालवी तथा ॥ १०९ ॥
पौराली च विभाषाथ प्रोक्ता वेसरषाडवे न
श्रीकंठी पार्वती चैव रेवगुप्तेऽथ पल्लवी ॥ ११० ॥
विंशतिस्ता विभाषाः स्युः शार्ङ्गदेवेन कीर्तिताः ।
चतस्रोऽन्तरभाषाः स्युः ककुभे शालवाहिनी ॥ १११ ॥

किरणावली तु रेवगुप्तस्यांतरभाषिका ।
संप्रोक्ता भासवलिता शकादिवलिता तथा ॥ ११२ ॥

अथ पूर्वप्रसिद्धानामुद्देशः क्रियतेऽधुना ।
भाषांगानां च रागाणां शंकराभरणस्ततः ॥ ११३ ॥
घंटारवश्च रागश्च रीतिर्हंसकदीपकौ ।
लाटी पूर्णाटिका चैव पल्लवी च ततःपरम् ॥ ११४ ॥
रागांगानि च गांभीरी चौहारी खाशिकोत्पली ॥
गौरी नागांतरी नीलोत्पली छायातरंगिणी ।
गांधारगतिर्वैरंजी क्रियांगान्यथ चक्ष्महे ॥ ११५ ॥
भावक्री च स्वभावक्री मरुकक्री ततःपरम् ।
शिवक्री च त्रिनेत्रक्री कुमुदक्री ततःपरम् ॥ ११६ ॥
हनुमत्क्री तथौजक्री नागक्री च ततःपरम् ।
धर्मक्री च विपायक्रींद्रक्री रामकृतिस्ततः ॥ ११७ ॥
गौडक्री त्वथ देवक्री गौंडडोंवकृतिस्ततः ।
गुणक्री च सप्तदश त्वथोपांगानि चक्ष्महे ॥ ११८ ॥
कामोदा सिंहली छायानट्टा वल्लातिका तथा ।
रामक्री भैरवी चैव मल्लारो गौंडकस्ततः ॥ ११९ ॥
कर्णाटो द्राविडी चैव मल्लारो देशवालकः ॥

अथ पारिजातोक्तरागाः ।

पारिजातोक्तरागाणामुद्देशः क्रियतेऽधुना ।
धन्नासी त्रिविधा प्रोक्ता मेघमल्लारकस्ततः ॥ १२० ॥
नीलांबरी मुखारी च वसंतो भैरवस्ततः ।
नारायणी विभासश्च कर्णाटो मेघनादकः ॥ १२१ ॥
मार्गतोडी वराटी च नागपुन्नागपूर्विके ।
कल्याणा शोकपूर्वा च तोडीपूर्वा तथैव च ॥ १२२ ॥

गुणक्री वडहंसश्च गोपीकांबोजकस्ततः ।
केदारी दीपकश्चैव कौमारी च ततःपरम् ॥ १२३ ॥
केदारगौडकश्चैव ततः सारंगगौडकः ।
नारायणाद्यगौडश्च रीतिगौडस्ततःपरम् ॥ १२४ ॥
मार्गहिंदोलकष्टको नाटः सालगपूर्वकः ।
छायानाटः शुद्धनाटः कामोदाद्यस्ततःपरम् ॥ १२५ ॥
कल्याणाभीरपूर्वौ द्वौ ततः केदारनाटकः ।
वराटीवर्णसारंगपूर्वनाटाः प्रकीर्तिताः ॥ १२६ ॥
वराटी विहंगः पूर्वी पूर्वीसारंगकस्ततः ।
सामंतः कौशिकान्तश्च मंगलश्च कुडाइका ॥ १२७ ॥
कुरंगः सुहवी गौंडः सौदामिनी च पावकः ।
वैजयंती कोकिलश्च जयंतश्रीः सुराळयः ॥ १२८ ॥
ऐरावतार्जुनौ टंकस्ततो भौम्पलाशिका ।
रत्नावली कल्पतरुर्मारुःकुमुदसंज्ञकः ॥ १२९ ॥
चक्रधरः सिंहरवो मंजुघोषस्ततःपरम् ।
शिववल्लभनामा च मनोहरश्च मानवी ॥ १३० ॥
आनंदभैरवानंदभैरव्यौ शर्वरी ततः ।
शंकरानन्दनामा च मंगलाष्टकसंज्ञकः ॥ १३१ ॥
सौराष्ट्रकश्च पड्रागो राजधानी ततःपरम् ।
जिजावंतश्च परजाडानेमनहमीरकाः ॥ १३२ ॥
हंमीरनाटः कल्याणः श्यामपूर्वस्ततःपरम् ।
जयतादिककल्याणः सहाना मधुमाधवी ॥ १३३ ॥
चैत्री गौडी च संप्रोक्ता पूर्याधन्नासिका ततः ।
पूर्याकर्णाटकश्चैव वागीश्वर्यादिकस्ततः ॥ १३४ ॥
कुमारी च फिरोदस्तो धवळश्रीमनोहरी ।
सरस्वती कौरवी या परावती च कालिका ॥ १३५ ॥

राजहंसश्च सुभगा लीलावती मनोहरी ।
राजनारायणश्चैव ततो रभसमंगलः ॥ १३६ ॥
ख्यातः श्रीरमणो रागस्ततो वै देवकारिका ।
बहुली गुर्जरी चैव ततो मंगलगुर्जरी ॥ १३७ ॥
विचित्रा च्यवनो लंकादहनः कोकिलप्रियः ।
दुर्गा कदम्बनाटश्च शिवराष्ट्री ततःपरम् ॥ १३८ ॥
मंगलाष्टकनामा च रागः संक्रमणस्ततः ।
शक्तिवल्लभकः प्रोक्तः विंशत्यासहितं शतम् ॥ १३९ ॥

अथाधुना प्रोच्यतेऽत्र रागरागिणीसंमतम् ।
सद्योजातात्तु श्रीरागो वामदेवाद्वसंतकः ।
अघोराद्भैरवोऽभूत्तत्पुरुषात्पंचमो भवेत् ॥ १४० ॥
ईशानाख्यान्मेघरागो नाट्यारंभे शिवादभूत् ।
गिरिजाया मुखाल्लास्ये नट्टनारायणोऽभवत् ॥ १४१ ॥
नट्टनारायणस्यापि मेघस्य भैरवस्य च ।
श्रीरागस्य च संप्रोक्तं रागत्वं पूर्वसूरिभिः ॥ १४२ ॥
पंचमो ग्रामरागः स्याद्रागांगं च वसंतकः ।
शुद्धभैरवहिंदोलौ देशकारस्ततःपरम् ॥ १४३ ॥
श्रीरागः शुद्धनाटश्च नट्टनारायणश्च षट् ।
हिंदोलो दीपकश्चैव भैरवो मालकौशिकः ॥ १४४ ॥
श्रीरागो मेघरागश्च षडेते पुरुषाः स्मृताः ॥
भैरवः पंचमो नाटो मल्लारो मालवस्तथा ।
देशकारः षडेते स्यू रागा रागार्णवे मताः ॥ १४५ ॥
मालवी त्रिवणा गौडी केदारी मधुमाधवी ।
ततः पहाडिका चेति श्रीरागस्य वरांगनाः ॥ १४६ ॥
देशी देवगिरी चैव वराटी तोडिका तथा ।
ललिता चाथ हिंदोली वसंतस्य वरांगनाः ॥ १४७ ॥

विभासश्चाथ भूपाली कर्णाटी वडहंसिका ।
पटमंजरी मालश्रीः पंचमस्य वरांगनाः ॥ १४८ ॥
भैरवी गुज्जरी रेवा गुणक्री बहुली तथा ।
बंगाली भैरवस्यैव षडेता योषितो मताः ॥ १४९ ॥
मल्लारी सोरटी चैव गांधारी तदनंतरम् ।
सावेरी कौशिकी चैव शंकराभरणेति षट् ॥ १५० ॥
रागिण्यो मेघरागस्य भावभट्टेन कीर्तिताः ॥
कामोदी नाटिकाहेरी कल्याणी च हमीरिका ।
नट्टनारायणस्यैव पंचैता योषितो मताः ॥ १५१ ॥
धन्नासी भैरवी चैव सैंधवी मालवी तथा ।
आसावरी च पंच स्युर्भैरवस्य वरांगनाः ॥ १५२ ॥
भैरवो ललितश्चैव परजः पंचमस्तथा ।
बंगालः पंच संप्रोक्ता भैरवस्य सुता इमे ॥ १५३ ॥
भूपाली च वराटी च टोडिका पटमंजरी ।
तुरुष्कतोडिका पंच हिंदोलस्य वरांगनाः ॥ १५४ ॥
कामोदः प्रथमः पुत्रो वंगालस्तु द्वितीयकः ।
वसंतस्तु तृतीयः स्यात्तुर्यः सामः प्रकीर्तितः ॥ १५५ ॥
सामंतः पंचमः प्रोक्ता हिंदोलस्य सुता इमे ॥
रामक्री बहुली देशी जेतश्रीश्चापि गुर्जरी ।
पंचैता देशकारस्य योषितः परिकीर्तिताः ॥ १५६ ॥
ललितश्च विभासश्च सारंगस्त्रिवणस्ततः ।
कल्याणः पंचमः प्रोक्ता देशकारसुता इमे ॥ १५७ ॥
गौडी पाडी गुणक्री च नादरामक्रिगौंडिके ।
श्रीरागयोषितः पंच भावभट्टेन कीर्तिताः ॥ १५८ ॥
टक्कश्च देवगांधारो मालवो गौडकस्तथा ।
कर्णाटः पंचमः प्रोक्ताः श्रीरागस्य सुता इमे ॥ १५९ ॥

मालश्रीश्चैव देशाक्षी देवक्री मधुमाधवी ।
आहीरी पंचमी प्रोक्ताः शुद्धनाटस्य योषितः ॥ १६० ॥
जिजावंतश्च सालंगः कर्णाटः शुद्धनाटकः ।
छायानाटश्च पंचैते शुद्धनाटस्य सूनवः ॥ १६१ ॥
वेलावली च कांबोजी सावेरी सुहवी ततः ।
सोरटी पंचमी नट्टनारायणस्य योषितः ॥ १६२ ॥
मल्लारगौडकेदारशंकराभरणास्ततः ।
विहंगडः सुताः पंच नट्टनारायणस्द च ॥ १६३ ॥
मध्यमादिर्भैरवी च बंगाली च वराटिका ।
सैंधवी पंचमी प्रोक्ता भैरवस्य वरांगनाः ॥ ६४ ॥
टोडी खंबावती गौडी गुणक्री ककुभा तथा ।
मालकौशिकरागस्य योषितः पंच कीर्तिताः ॥ १६५ ॥
वेलावली च रामक्री देशाक्षी पटमंजरी ।
ललिता पंच संप्रोक्ता हिंदोलस्य वरांगनाः ॥ १६६ ॥
केदारिका च देशी च कामोदी नाटिका ततः ।
कर्णाटी पंच संप्रोक्ता दीपकस्य वरांगनाः ॥ १६७ ॥
वसंती मालवी मालश्री सावेरी धनाश्रिका ।
श्रीरागयोषितः पंच भावभट्टेन कीर्तिताः ॥ १६८ ॥
मल्लारी देशकारी च भूपाली गुर्जरी तथा ।
टका च पंच मेघस्य योषितः कीर्तिता बुधैः ॥ १६९ ॥
बंगाली भैरवी वेलावली पुण्यकिका ततः ।
स्नेही च पंच संप्रोक्ता भैरवस्य वरांगनाः ॥ १७० ॥
बंगालः पंचमश्चैव ललितश्च मधूकरः ।
अष्टौ सुता भैरवस्य देशाख्यो हर्षमाधवौ ॥ १७१ ॥
गुणक्रीचैव गांधारी श्रीहर्षी चांद्रिका तथा ।
धनाश्रीः पंचमी प्रोक्ता मालकौशिकयोषितः ॥ १७२ ॥

मेवाडः खोखरो मारुर्वर्धनश्चंद्रहासकः ।
मिश्रांगो नंदनश्चैव भ्रमरश्चाष्टमः सुतः ॥ १७३ ॥
मालकौशिकरागस्य संप्रोक्ता भावसूरिणा ॥
वसंती चैव तैलंगी देवक्री सुंदरी तथा ।
आभीरी पंचमी प्रोक्ता हिंदोलस्य वरांगनाः ॥ १७४ ॥
मंगलश्च वसंतश्च विनोदश्च विभासकः ।
शुभ्रांगश्चंद्रबिंबश्च ह्यानंदः सुखवर्धनः ॥ १७५ ॥
हिंदोलस्य सुताष्टौ ते संप्रोक्ता भावसूरिणा ।
कावेरी गुर्जरी तोडी कामोदी पटमंजरी ॥ १७६ ॥
दीपकस्य प्रियाः पंच हेमाडः कुसुमस्ततः ।
रामरागः कुंतलश्च कमलो बहुलस्ततः ॥ १७७ ॥
कलिंगश्चंपकश्चाष्टौ दीपकस्य सुता मताः ।
वराटी चैव कर्णाटी सावेरी गौंडिका ततः ॥ १७८ ॥
रामक्री सैंधवी चैव श्रीरागस्य वरांगनाः ।
गुणसागरनामा च कल्याणश्च विहंगडः ॥ १७९ ॥
गौंडमालवगंभीरौ कुंभः सिंधुस्तथा गडः ।
श्रीरागस्य सुताश्चाष्टौ कीर्तिता भावसूरिणा ॥ १८० ॥
मल्लारी सोरटी ह्यासावरी कौंतलिका ततः ।
बहुली पंचमी प्रोक्ता मेघरागस्य योषितः ॥ १८१ ॥
नट्टनारायणो गौंडमल्लारस्तदनंतरम् ।
कर्णाटश्चैव केदारः शंकराभरणस्ततः ॥ १८२ ॥
नारायणश्च सारंगो जालंधरः सुतोऽष्टमः ।
मेघरागसुताः प्रोक्ताः श्रीजनार्दनसूनुना ॥ १८३ ॥

अथ मेलनामानि ।

टोडीगौडीवराटीनां केदारशुद्धनाटयोः ।
मालवाकौशिकांतस्य श्रीरागस्य ततः परम् ॥ १८४ ॥

हंमीराहेरीकल्याणा देशाक्षी देशिकारकः ।
सारंगस्य च कर्णाटः स कामोदो हिजेजकः ॥ १८५ ॥
नादरामक्रिहिंदोलौ मुखारी सोमरागकः ।
एतेषां मेलसंजातरागाणां च यथाक्रमम् ॥ १८६ ॥
लक्षणं वक्ष्यते किंतु लोकवृत्तानुसारतः ॥

अथ मेलस्वरनिर्णयः

तोडीमेलः प्रसिद्धः स्यादेकैकगतिकौ निगौ ।
मेलादतस्तोडिकाद्याः कतिचित्तु भवंति हि ॥ १८७ ॥
मत्रिका पधकंमाद्या पूर्णा तोडी प्रभातिका ॥

इति तोडीमेलः।

निगौ तृतीयगतिकौ गौडीमेलः प्रकीर्तितः ।
मेलादतो गुर्जरी च वहुला रामक्री तथा ॥ १८८ ॥
आसावरी च मारुश्च गुणक्री पटमंजरी ।
पंचमः शुद्धललितष्टक्को मालवगौडकः ॥ १८९ ॥
पूर्वी बंगालः पाडी च परजाद्याः कतिचित् परे ॥
धगत्यक्ता सत्रिका च सायं गौंडी विराजते ।
रित्रिका पेन हीना वा गुर्जरी प्रातरिष्टदा ॥ १९० ॥
मत्रिका गनिहीना वा वहुली गेयापराह्णतः ।
सत्री रामकली पूर्णा सदा गेया विरागिणी ॥ १९१ ॥
मत्रिकासावरी पूर्णा सदा गेयातिकारुणा ।
सत्रिका रिधहीना च सदा मारुः प्रशस्यते ॥ १९२ ॥
संपूर्णा स्याद्गुणकरी सायं स्फुरितपंचमा ।
सर्वदा पूर्णका पत्री राजते पटमंजरी ॥ १९३ ॥
रिहीनः पत्रिकः प्रातः पंचमः परिशोभते ।
पहीनः सत्रिकः शुद्धललितः प्रातरिष्टदः ॥ १९४ ॥
सायं च सत्रिकष्टक्कः काकल्यन्तरराजितः ।
नित्रिको रिपहीनो वा सायं मालव ईरितः ॥ १९५ ॥

संपूर्णा सत्रिका पूर्वी सायंकाले विराजते ।
सदाकालः सत्रिकश्च बंगालः सकलस्वरः ॥ १९६ ॥
सत्रिका धगहीना च सायं पाडी विराजते ॥

इति गौडीमेलः।

निमौ तृतीयगतिकौ वराटीमेल एव सः ।
अस्माद्वराट्यः श्यामांदिवराट्याद्या ह्यनेकशः ॥ १९७ ॥
शुद्धा वराटिका सत्रिः सदा पूर्णा मनोहरा ।
सत्रिः श्यामवराटी च पूर्णा काकलिराजिना ॥ १९८ ॥

इति वराटीमेलः।

रिधौ द्वितीयगतिकौ तृतीयगतिकौ निगौ ।
एष केदारमेलः स्यादतो जाताश्च रागकाः ॥ १९९ ॥
केदारगौंडमल्हारनट्टनारायणास्ततः ।
वेलावली च भूपाली कांबोजी मधुमाधवी ॥ २०० ॥
शङ्कराभरणः सावेरी सुव्वी नारायणी ततः ।
केदारनाटाद्यन्येऽपि रागाः स्युरेतन्मेलतः ॥ २०१ ॥
नित्री रिपौ वा केदारो निशीथे करुणप्रियः ।
धत्रिः प्रभाते गौण्डः स्यात्संपूर्णः शंकरप्रियः ॥ २०२ ॥
धत्रिः सपाभ्यां हीनोऽयं मल्हारो ह्युषसि प्रियः ।
नट्टनारायणो रागः काकल्यन्तरराजितः ॥ २०३ ॥
संपूर्णः सततं सत्रिर्वर्षाकालेऽतिवल्लभः ।
धत्रिका रिपहीना वा प्रातर्वेलावलीष्टदा ॥ २०४ ॥
गत्रिर्निमाभ्यां हीना च भूपाली प्रातरुत्तमा ।
कांबोजी मनिहीना वा सत्रिः सान्तरकाकली ॥ २०५ ॥
मत्रिः प्रातरम्या गेया रिधास्ता मधुमाधवी ।
शंकराभरणः सत्रिः प्रातः संपूर्णमुद्रितः ॥ २०६ ॥
सपवर्ज्या च सावेरी धत्रिका प्रातरिष्टदा ।
सत्रिः पूर्णा च सुद्वी प्रातःकाले सुखप्रदा ॥ २०७ ॥

नारायणी गत्रिका च संपूर्णा तपसि प्रिया ।
केदारनाटकः सत्रिः संपूर्णः सायमभीप्सितः ॥ २०८ ॥
देवक्री पेन हीना वा सत्रिका तुर्ययामगा ॥

इति केदारमेलः ।

तृतीयगतिकौ शुद्धनाटमेले रिधौ गनी ।
अस्मिन्मेले संभवंति शुद्धनाटादिकाः परे ॥ २०९ ॥
सत्रिकः शुद्धनाटोऽसौ सायं गंभीरनादवान् ॥

इति शुद्धनाटमेलः ।

एकैकगतिकौ रिधौ निगौ मालवकैशिके ।
अस्मिन्मेले मालवश्रीर्धन्नासी भैरवी तथा ॥ २१० ॥
सैंधवी देवगांधार इत्याद्या ह्यपरे यथा ।
सत्रिः सायं सुरसिको मालवकैशिकोऽधगः ॥ २११ ॥
रिधाल्पा सत्रिका पूर्णा मालवश्रीः सदा रुचिः ।
सत्रिधा रिधवर्ज्या च धन्नासी प्रातरेव हि ॥ २१२ ॥
सत्रिधा रिपमुद्रा च पूर्णा भैरविका सदा ।
सत्रिका त्वरिपा नित्यं सैंधवी गमकैर्युता ॥ २१३ ॥
संपूर्णः सत्रिको देवगांधारः सर्वदा रुचिः ॥

इति मालवकैशिकमेलः ।

धरिन्येकैकगतिकागस्तृतीयगतिर्यदा ।
श्रीरागमेल एष स्यात् श्रीरागाद्या ह्यनेकशः ॥ २१४ ॥
श्रीरागः सत्रिकः सायं धगोनः श्रीरसप्रियः ॥

इति श्रीरागमेलः ।

द्वितीयगतिको रिश्च तृतीयगतिकौ निगौ ।
हंमीरमेल एषः स्याद्धंमीराद्या ह्यनेकशः ॥ २१५ ॥
सत्रिस्तृतीययामे च हंमीरः पूर्ण ईरितः ॥

इति हंमीरमेलः ।

एकतृतीयगतिकौ गनी स्वरौ यथाक्रमम् ।
द्वितीयगतिको रिश्च त्वाहेरीमेल एष हि ॥ २१६ ॥

आहेरीमेलतोऽन्येऽपि आहेर्याद्या ह्यनेकशः ।
सत्रिका सायमाहेरी संपूर्णादिरसाश्रिता ॥ २१७ ॥

इति आहेरीमेलः ।

मनी तृतीयगतिकौ द्वितीयगतिकोऽपि रिः ।
तृतीयगतिगांधार एष कल्याणमेलकः ॥ २१८ ॥
अतोऽपि मेलात् कल्याणप्रमुखाद्या भवंति हि ।
सत्रिः संपूर्णः कल्याणः सायंकाले महारुचिः ॥ २१९ ॥

इति कल्याणमेलः ।

तृतीयगतिका निगौ रिश्च देशाक्षिमेलकः ।
अतोऽपि मेलाद्देशाक्षीप्रमुखाद्या भवंति हि ॥ २२० ॥
गत्री रिहीना देशाक्षी प्रातर्गेया विचक्षणैः ॥

इति देशाक्षीमेलः ।

तृतीयगतिनिगमा देशिकारस्य मेलकः ।
देशिकारस्तिरवणी देशी ललितदीपकौ ॥ २२१ ॥
विभासाद्या हि केचित्तु संभवंत्यत्र मेलतः ।
देशिकारोऽपराह्ने स्यात् सत्रिः संपूर्णको भवेत् ॥ २२२ ॥
संपूर्णा सत्रिका गेया सायंकाले च त्रावणी ।
पहीना रित्रिधा देशी सदा गेया विचक्षणैः ॥ २२३ ॥
धत्रिः संपूर्णो ललिता प्रातर्गेया च गायकैः ।
संध्याकाले च गातव्यो धत्रिः संपूर्णदीपकः ॥ २२४ ॥
विभासः सत्रिकः पूर्णः पहीनः प्रातरेव हि ॥

इति देशिकारमेलः ।

तृतीयगतिमनिधा द्वितीयगतिकोऽपि रिः ।
तुरीयगतिको गश्च मेलः सारंगरागजः ॥ २२५ ॥
मेलादतोऽपि सारंगप्रमुखाद्या भवंति च ।
सत्रिः सारंगः संपूर्णः सदा गेयः पराह्णतः ॥ २२६ ॥

इति सारंगमेलः ।

तृतीयगतिगनिधा द्वितीयगतिकोऽपि रिः ।
तदा कर्णाटमेलः स्यात् तत्र संभूतरागकाः ॥ २२७ ॥
कर्णाटरागः सामंतः सौराष्ट्री छायनाटकः ।
नित्री रिधाल्पो हीनो वा कर्णाटः सायमिष्टदः ॥ २२८ ॥
सामंतकस्त्रिसः सायं काकल्यंतरभूषितः ।
छायानाटस्त्रिसः सायं काकल्यंतरजीवनः ॥ २२९ ॥
सत्रिः सायं च सौराष्ट्री पूर्णो शृंगारवल्लभा ॥

इति कर्णाटमेलः ।

निगावेकैकगतिकौ तृतीयगतिकोऽपि मः ।
एष कामोदमेलः स्यादस्मादन्यतराः परे ॥ २३० ॥
सत्रिः संपूर्णः कामोदो गायेत्तुरीययामतः ॥

इति कामोदमेलः ।

गनी ह्येकगती यत्र हिजेजाख्यस्य मेलकः ।
मेलादतो हिजेजश्च भैरवाद्याश्चनेकशः ॥ २३१ ॥
हिजेजः सर्वदा पूर्णो नित्रिः सांतरकाकली ।
रिहीनो भैरवः सत्रिः प्रातर्गेयो विशुद्धधीः ॥ २३२ ॥

इति हिजेजमेलः ।

निगौ ह्येकगती मेलो नादरामक्रतश्च सः ।
मेलादतो नादरामक्याद्याश्च कतिचित्परे ॥ २३३ ॥
सत्रिः सायं च संपूर्णो नादरामक्रिया भवेत् ॥

इति नादरामकीमेलः ।

द्वितीयगतिको रिश्च त्वेकैकगतिकौ गनी ।
तदा हिंदोलमेलः स्यादतो हिंदोलरागकः ॥ २३४ ॥
वसंतरागादन्येऽपि केचित्केचिद्भवंति हि ।
हिंदोलको रिपत्यक्तः सत्रिकः प्रातरेव हि ॥ २३५ ॥
सत्रिर्वसंतः संपूर्णः प्रातर्गेयो ह्यनंगदः ॥

इति हिंदोलमेलः ।

सप्तस्वराः स्वभावस्था मुखारीमेलकां भवेत् ।
मुखारीमेलतोऽन्येऽपि मुख्याद्या भवंति च ॥ २३६ ॥
मुखारी सर्वदा गेया पूर्णा सत्रिस्त्रिधा मता ॥

इति मुखारीमेलः ।

निरेकगतिकः सोमरागः सदा शिवप्रियः ।
अमुष्मादपि केचित्तु रागानंता भवंति हि ॥ २३७ ॥
सत्रिकः सोमरागः स्यात्सदाकाले शिवप्रियः ॥

इति सोममेलः ।

इत्याद्यनन्ता रागाश्च पूर्वोक्ता गतिमेलतः ।
अमुना चाधुना सम्यग्योजनीया विचक्षणैः ॥ २३८ ॥
अन्येऽपि पारसीकिया रागाः परदनामकाः ।
संपूर्णाः सर्वगमकाः काकल्यन्तरिताः सदा ॥ २३९ ॥
रहावी देवगान्धारे कानरे च निशावरः ।
सारंगे माहुरे नाम जंगलो वंगालके मतः ॥ २४० ॥
देश्यामाहङ्को गेयो वाग मल्लाररागके ।
केदारेऽपि च मुल्ताथ धन्नास्यां च इराककः ॥ २४१ ॥
जिजावन्ते च हौसेनी मालवे मुसलीककः ।
कल्याणे यमनं गायेत् सर्पर्दोऽथ विलावले ॥ २४२ ॥
देशिकारे वाखरेज आसावर्यां हिजेजकः ।
देवगिर्यां मुगाकाख्य एवमन्येऽपि योजयेत् ॥ २४३ ॥
बहुरसमकरंदा सच्चिदानंदकंदा ।
अविमुकुलितयासां किन्नरीरंगराशी ॥
नभवररतिमोदा कामिनां श्रीविनोदा ।
जनभरश्रुतिचूडां मंजरी रागचूडा ॥ २४४ ॥

अथ श्रीरागः ।

मञ्जर्याम्—

धरिन्येकैकगतिका गस्तृतीयगतिर्यदा ।
श्रीरागमेल एष स्यात् श्रीरागाद्या ह्यनेकशः ॥ २४५॥
श्रीरागः सत्रिकः सायं धगोनः श्रीरसप्रदः ॥

ध्यानम् ।

रागमालायाम्—

शृंगारी सुन्दरस्तत्पुरुषवदनजः कंठनक्षत्रमालः ।
श्रीरागः श्वेतवासाः प्रथमगतिगताधैवतोरिर्गनी स्युः ॥
आरोहेऽधैवतोऽगस्त्ववगमनयुतः सत्रिपूर्णोऽत्र गौरः ।
ग्रीष्मे सायं सुनृत्ये विलसति सरसं हस्तलग्नालिपद्मः॥२४६॥

दर्पणे—

श्रीरागः स च विख्यातः सत्रयेण विभूषितः ।
पूर्णः सर्वगुणोपेतो मूर्छना प्रथमा मता ॥ २४७ ॥
केचित्तु कथयन्त्येनं रिषभत्रयसङ्गतम् ॥

ध्यानम् ।

अष्टादशाब्दः स्मरचारुमूर्ति-
र्धीरोल्लसत्पल्लवकर्णपूरः ॥
षड्जादिसेव्योऽरुणवस्त्रधारी ।
श्रीरागराजः क्षितिपालमूर्तिः ॥ २४८ ॥

अथ ध्रुवपदानि* ।

अथ मालवी ।

सत्रिका निविहीना वा सायं मालविका स्मृता ।

* टीप—ग्रंथकारानें हिंदीभाषेंत प्रत्येक रागांत अनेक गीतें लिहिलीं आहेत, परंतु त्यांवर ताल व स्वर दिले नसल्यामुळें ग्रंथगतराग समजण्यास त्यांचा कांहीं उपयोग होणार नाहीं म्हणून तीं येथें दिलीं नाहींत.

दर्पणे—

मालवी औडुवा ज्ञेया नित्रया रिपवर्जिता ।
रजनी मूर्छना ज्ञेया काकलीस्वरमंडिता ॥ २४९ ॥

ध्यानम् ।

नितंबिनीचुंबितवक्त्रपद्मः ।
शुकद्युतिः कुंडलवान् प्रमत्तः ॥
संकेतशालां प्रविशन् प्रदोषे ।
मालाधरो मालवरागराजः ॥ २५० ॥

अथ त्रावणी ।

मञ्जर्याम्—

संपूर्णा सत्रिका गेया सायंकाले च त्रावणी ॥

चंद्रोदये—

सांशग्रहा सांतवती च पूर्णा ।
सा त्रावणी दीव्यति वासरांते ॥ २५१ ॥

नृत्यनिर्णये—

देशीसन्मेलजातस्त्रिविधसमपसः पूर्णरूपोऽतिगौरः ।
कंठे मौक्तिकमालो धृतमुकुटशिराश्चित्रवासाश्च रम्यः ॥
पुष्पश्रीकंदुहस्तो युवजनसहितो मन्मथानंदकर्ता ।
शृंगारी पण्यवीथ्यां तरुणतिरवणः शोभते सायमेषः ॥२५२॥

हृदयप्रकाशे—

ऋषभादिर्मनित्यागादौडुवस्त्रिवणो भवेत् ॥

पारिजाते—

गौरीमेलसमुत्पन्ना त्रिवणा मस्वरोज्झिता ।
अवरोहणवेलायां षड्जोद्ग्राहांशसरिस्वरा ॥ २५३ ॥

रागविबोधे—

सन्यासरिग्रहांशा संपूर्णा त्रावणी तु सायाह्ने ॥

अथ गौरी ।

पारिजाते—

रजनी मूर्छना ज्ञेया रिकोमला धकोमला ।
गतीव्रा सा नितीव्रा च गौरी न्यंशस्वरा मता ॥ २५४ ॥

नृत्यनिर्णये—

रामक्रीमेलजाता धगपरिरहिता सत्रिधा षोडशाब्दा ।
चित्रं वस्त्रं दधाना करधृतकमलाऽऽकर्णनेत्रा सुकेशी ॥
चैत्री मुल्तानिपूर्वी वरयवनपुरीकर्पटीभिश्च सार्धम् ।
संक्रीडंती दिनान्ते चतुररतिकला गौरदेहा तु गौडी ॥ २५५ ॥

दर्पणे—

ग्रहांशन्याससड्जास्यादिषड्ज्या सुखप्रदा ।
मूर्छना प्रथमा ज्ञेया गौरी सर्वांगसुंदरी ॥ २५६ ॥

ध्यानम् ।

निवेशयंती श्रवणेऽवतंस-
माम्रांकुरं कोकिलनादरम्यम् ॥
श्यामा मधुस्यंदितसूक्ष्मनादा ।
गौरीयमुक्ता किल कोहलेन ॥ २५७ ॥

अथ केदारः ।

रागमंजर्याम्—

रिधौ द्वितीयगतिकौ तृतीयगतिकौ निगौ ।
एष केदारमेलः स्यात् ततो जाताश्च रागकाः ॥ २५८ ॥
केदारो गौंडमल्लारो नट्टनारायणस्ततः ।
वेलावली च भूपाली कांबोजी मधुमाधवी ॥ २५९ ॥
शंकराभरणः सावेरी सुहवी नारायणी ततः ।
केदारनाटश्चान्येऽपि रागास्युरेतन्मेलतः ॥ २६० ॥

चंद्रोदये—

लघ्वादिकौ षड्जकमध्यमौ च ।
शुद्धौ समौ पंचमको विशुद्धः ॥

निगौ विशुद्धौ च यदा भवंति ।
तदा तु केदारकमेल उक्तः ॥ २६१ ॥
केदारनारायणगौंडकाख्यौ ।
वेलावली शंकरभूषणाख्यः ॥
स्यान्नट्टनारायणमध्यमादी ।
मल्लारको गौंडकनामधेयः ॥ २६२ ॥
सालंगनट्टाभिधकश्च भूपा-
लिका च सावेर्यभिधानिका च ॥
सौराष्ट्रिका नाम तथापि चान्ये ।
कांबोजिकाद्याश्च भवंत्यमुष्मात् ॥ २६३ ॥

नृत्यनिर्णये—

सव्ये दंदं त्रिशूलं त्वपरकरतले शुभ्रवस्त्रं दधानः ।
भस्मांगो रक्तनेत्रो विमलभुजगलो द्वीपिचर्मोपविष्टः ॥
नासाग्रे दत्तदृष्टिर्गिरिशजपमना वेष्टितः शिष्यवर्गैः ।
केदारो वारिधोऽस्ति त्रिविधनिसुहवीमेलजातो निशीथे ॥ २६४ ॥

हृदयप्रकाशे—

गनीतीव्रतरे मेले केदारः सामनाटकः ।
खंबावती च हंमीरः शंकराभरणस्ततः ॥ २६५ ॥
जयत्पूर्वश्च केदारः पूरियोपपदस्तथा ।
बिहागराहीरनाटौ मारुभीमपलाशिका ॥
छायाकेदारनाटौ च मालकौशिक इत्यपि ।
भूपाली चाथ केदारः संपूर्णो गादिमूर्छनः ॥ २६६ ॥

रागविबोधे—

मल्लारीमेल उक्तास्तीव्रतररिमृदुमतीव्रतरधाश्च ।
मृदुसः शुद्धाः समपा अस्मादेते तु मल्लारिः ॥ २६७ ॥
नटयुक् स पूर्वगौडो भूपालीगौडशंकराभरणाः ।
नटनारायणनारायणगौडौ कोऽपि केदारः ॥ २६८ ॥
सालंकनाटवेलावल्यावथ मध्यमादिरागश्च ।
सावेरी सौराष्ट्री जायंतेऽन्येऽपि देशीस्थाः ॥ २६९ ॥

न्यंशन्यासग्रहकः पूर्णो निश्येव केदारः ॥

पारिजाते—

गनी तीव्रौ तु केदारे रिधौ न स्तोऽथ गादिमः ॥

अथ मधुमाधवी ।

नृत्यनिर्णये—

मुग्धा गौरी विचित्रांबररचिततनुः सर्वशृंगारयुक्ता ।
माद्यंतांशारिधा वा द्विगतिगतरिधा वन्हिगत्यंन्तगा च ॥
भूरेखाचापधात्री मृगशिशुनयना तीव्रनेत्रांतबाणा ।
भर्तुर्गेहे सखीभिः सह किल मधुमाधव्युपः संश्रयाति ॥२७०॥

अथ पहाडीरागः ।

पारिजाते—

गौर्युत्पन्ना पहाडी स्यादवरोहे गवर्जिता ।
उद्ग्राहे षड्जसंपन्ना न्यासांशरिसुशोभिता ॥ २७१ ॥

अथ वसंतरागः ।

रत्नाकरे—

वसन्तस्तत्समुद्भवः ।
पूर्णस्तल्लक्षणो देशीहिंदोलोऽप्ययं कथ्यते ॥
वराटीललिताभ्यां च शुद्धरिषभरागतः ।
उत्पन्नोऽयं वसंतस्तु संकीर्णस्तेन लक्षितः ॥ २७२ ॥

ध्यानम् ।

शिखंडिबर्हौच्चयबद्धचूडः ।
कर्णावतंसीकृतशोभनाम्रः ॥
इंदीवरश्यामतनुर्विलासी ।
मत्तालिनादादरवान् वसंतः ॥ २७३ ॥

मंजर्याम्—

सत्रिर्वसंतः संपूर्णः प्रातर्गेयोऽप्यनङ्गदः ॥

चंद्रोदये—

सांशांतकः सग्रहकश्च पूर्णो ।
वसंतनामोषसि गीयतेऽसौ ॥ २७४ ॥

नृत्यनिर्णये—

जातो हिंदोलमेले स्वरसकलयुतः सत्रिकश्च प्रभाते ।
त्वारामे क्रीडमानो नवदलकुसुमामोदलुब्धालिवृंदः ॥
तांबूलास्योऽतिगौरो नृपतिसमदृशो रक्तवस्त्रश्च सार्धं ।
योषिद्भिः सर्वदा सस्वररभसमहद्धास्ययुक्तो वसंतः ॥ २७५ ॥

हृदयप्रकाशे—

आरोहे पोज्झितो माद्यः पूर्णो धांशो वसंतकः ॥

पारिजाते—

षड्जादिमूर्छनो मांतो गनिर्तीव्रो वसंतकः ॥

अथ देशी ।

पारिजाते—

गनित्यक्तावथारोहे रिधावत्र च कोमलौ ।
षड्जादिस्वरसंभूता देश्यामंशस्तु रिस्मृतः ॥ २७६ ॥

अथ देवगिरी ।

पारिजाते—

अवरोहे धगौ न स्तो धस्तु तीव्रतरो भवेत् ।
देवगिर्यां गनी तीव्रौ यत्र स्यात् षड्जमूर्छना ॥२७७॥

अथ वराटी ।

पारिजाते—

अथ शुद्धवराट्यां तु रिगौ कोमलपूर्वकौ ।

मस्तु तीव्रतरो धः स्यात् कोमलस्तीव्रनिस्वरः ॥
धैवतोद्ग्राहयुक्ता सा निगौ न्यासांशकौ स्मृतौ ॥ २७८ ॥

अथ तोडीवराटी ।

पारिजाते—

रिधौ च कोमलौ प्रोक्तौ यत्र तीव्रतरश्च मः ।
उद्ग्राहकौ पधौ स्यातां वराटी तोडिका च सा ॥ २७९ ॥

अथ नागवराटी ।

पारिजाते—

अथ नागवराट्यां तु मस्तु तीव्रतरो भवेत् ।
कोमलो धैवतः प्रोक्तो गधावुद्ग्राहकौ स्मृतौ ॥ २८० ॥

अथ पुन्नागवराटी ।

पारिजाते—

पुन्नागाख्यवराट्यां तु निपादस्तीव्रसंज्ञकः ।
मस्तु तीव्रतरः प्रोक्तो गधावुद्ग्राहकौ स्मृतौ ॥ २८१ ॥

अथ प्रतापवराटी ।

पारिजाते—

मतीव्रतरसंयुक्ता प्रतापोपपदान्विता ।
वराटी च निनायुक्ता तीव्रसंज्ञेन गादिका ॥ २८२ ॥

अथ कल्याणवराटी ।

पारिजाते—

कल्याणोपपदा या सा वराटी गादिमूर्छना ।
कल्याणमेलसंभूता मपांशन्यासका स्मृता ॥ २८३ ॥

दर्पणे—

षड्जग्रहांशकन्यासा वराटी कथिता बुधैः ।
प्रथमा मूर्छना यस्यां संपूर्णा कीर्तिवर्धिनी ॥ २८४ ॥

ध्यानम् ।

विनोदयंती दयितं सुकेशी ।
सुकंकणा चामरचालनेन ॥
कर्णे दधाना सुरवृक्षपुष्पं ।
वरांगनेयं कथिता वराटी ॥ २८५ ॥

अथ तोडी ।

मंजर्याम्—

तोडीमेलः प्रसिद्धः स्यादेकैकगतिकौ निगौ ।
मत्रिका पधकंपाढ्या पूर्णा तोडी प्रभातिका ॥ २८६ ॥

रागमालायाम्—

सव्ये हस्ते सुदंडी त्वपरकरतले तालयुग्मं दधाना ।
लिप्तांगा चंदनाद्यैश्च सुसितवसना सर्वभूषाभियुक्ता ॥
प्रौढा तांबूलवक्त्रा विकसितनयना मोहिनी मुक्तचूर्णा ।
पूर्णा मार्यंनमध्या प्रथमगनिगनिस्तोडिका प्रातरेव ॥२८७॥

ध्यानम् ।

दर्पणे—

तुषारकुंदोज्वलदेहयष्टिः ।
काश्मीरकर्पूरविलिप्तदेहा ॥
स्तनांतरे मौक्तिकहारशोभा ।
सितानना राजति तोडिकेयम् ॥ २८८ ॥

अथ ललितः ।

संपूर्णः सत्रिकः शुद्धललितः प्रातरिष्टदः ॥

रागमालायाम्—

देशी मेले प्रजातः स्वरसकलयुतो धत्रिकश्चंचलाक्षः ।
हस्ते पद्मं दधानः शुचिवसनरतः श्लिष्टशृंगारसर्वैः ॥

मुग्धस्त्रीसत्समक्षं हसति सकपटं पूर्णतांबूलवक्त्रः ।
कामी कामावतारः कुटिलसुललितो भाति धृष्टः प्रभाते ॥२८९॥

दर्पणे—

रिपवर्ज्या च ललिता औडुवा सत्रया मता ।
मूर्छना शुद्धमध्या स्यात् संपूर्णा केचिदूचिरे ॥ २९० ॥
धैवतत्रयसंयुक्ता द्वितीया ललिता मता ॥

ध्यानम् ।

प्रफुल्लसप्तच्छदमाल्यधारी ।
युवा च गौरोल्लसल्लोचनश्रीः ॥
विनिश्वसन् वासगृहात् प्रभाते ।
विलासवेषो ललितः प्रदिष्टः ॥ २९१ ॥

अथ हिंदोलः ।

पारिजाते—

हिंदोलेऽथ रिपौ त्याज्यौ कोमलो धैवतो भवेत् ॥

रागमालायाम्—

अस्मिन् रागे भवेतां प्रथमगतिगनी सत्रिकोऽत्रारिपोऽसौ ।
गौरांगः पीतवासा घनकुसुमवने क्रीडको दोलयाने ॥
हिंदोलः स्त्रीसहायः कटकमुकुटमहत्कुंडलाढ्यो मनस्वी ।
प्रातःकाले वसंते विचरति चतुरो वामदेवाभिजातः ॥२९२॥

दर्पणे—

हिंदोलको रिधत्यक्तः सत्रयो गदितो बुधैः ।
मूर्छना शुद्धमध्या स्यादौडुवः काकलीयुतः ॥ २९३ ॥

ध्यानम् ।

नितंबिनीमंदतरंगितासु ।
दोलासु खेलासुखमादधानः ॥
खर्वः कपोतद्युतिरामयुक्तो ।
हिंदोलरागः कथितो मुनींद्रैः ॥ २९४ ॥

अथ भैरवरागः ।

स च त्रिधा । औडुवषाडवसंपूर्णभेदात् ।

धविकर्षशमाधाधरिस्थसांदोलनारिपा ।
औडुवा षाडवा पूर्णा भैरवी भाति मूर्छना ॥ २९५ ॥

ध्यानम् ।

गंगाधरः शशिकलातिलकस्त्रिनेत्रः ।
सर्पैर्विभूषिततनुर्गजकृत्तिवासाः ॥
भास्वत्त्रिशूलकर एष नृमुंडधारी ।
शुभ्रांबरो जयति भैरव आदिरागः ॥ २९६ ॥

रागमालायाम्—

सद्योजातोद्भवोऽयं प्रथमगतिगानिः सत्रिकोऽरिः कपर्दी ।
रक्तः श्यामस्त्रिशूली सिततरवसनो भस्मदेहस्त्रिनेत्रः ॥
कंठे शृंगीं दधानः श्रवणयुगलतो मुद्रिके चंद्रचूडः ।
हेमंतेऽपि प्रभाते विलसति वृषभो भैरवः शुद्धपूर्वः ॥ २९७ ॥
भस्मांगः कंठशृंगी श्रवणयुगलतः शंखमुद्रे दधानः ।
पादत्राणे प्रवाले फणिपतिसुजटाबद्धमौलिः प्रमत्तः ॥
उज्झालस्यानुयायी पटुतरवचनः किन्नरीवाद्यमानः ।
पूर्णो धाद्यंतमध्यस्त्वनलविधुगनिर्भैरवः पूर्वयामे ॥ २९८ ॥

अथ भैरवी ।

रत्नाकरे—

धांशन्यासग्रहा तारमंद्रगांधारशोभिता ।
भैरवी भैरवोपांगं समशेषस्वरा भवेत् ॥ २९९ ॥

पारिजाते—

षड्जादिमूर्छनायुक्ता भैरवी स्याद्धकोमला ।
मांशस्वरग्रहन्यासा भैरवी स्याद्धकोमला ॥ ३०० ॥
रिणारोहे त्वपन्यासा पंचमेनोभयोरपि ।
षड्जेनाप्यवरोहेण सर्वदा सुखदायिनी ॥ ३०१ ॥

रागमालायाम्—

धन्नासीमेलजाता स्वरसकलयुता चादिमध्यान्तषड्जा ।
तन्वंगी चंद्रवक्त्रा कनकसमतनुः श्वेतवस्त्रं दधाना ॥
भाले सिंदूरबिंदुः विकसितवदना सर्वशृंगारकाढ्या ।
नृत्यंती गीयमाना द्रविडजनरता भैरवी सा प्रभाते ॥ २०२ ॥

दर्पणे—

संपूर्णा भैरवी ज्ञेया ग्रहांशन्यासमध्यमा ।
सौवीरी मूर्छना ज्ञेया मध्यमग्रामचारिणी ॥ २०३ ॥
कैश्चिदेषा भैरववत् स्वरैर्ज्ञेया विचक्षणैः ॥

ध्यानम् ।

स्फटिकरचितपीठे रम्यकैलासशृंगे ।
विकचकमलपत्रैरर्चयंती महेशम् ॥
करधृतघनवाद्या पीतवर्णायताक्षी ।
सुकविभिरियमुक्ता भैरवी भैरवस्त्रीः ॥ २०४ ॥

अथ गुर्जरी ।

मंजर्याम्—

रित्रिका पेन हीना वा गुर्जरी प्रातरिष्टदा ॥

रागमालायाम्—

संधत्ते हस्तमूले करिरदवलयान्यंघ्रिमंजीरयुग्मम् ।
नासाग्रे हेमपुष्पं कनकसमनिभां कंचुकीं रक्तवस्त्राम् ॥
बिंबोष्ठी रक्तवर्णा दिवसुररचिता मुक्तकच्छायसौ वा ।
रामक्रीमेलसौख्या त्रिसमयगिरसौ गुर्जरीयं प्रभाते ॥ २०५ ॥

दर्पणे—

ग्रहांशन्यासऋषभा संपूर्णा गुर्जरी मता ।
पौरवी मूर्छना तस्या बंगाल्या सह मिश्रिता ॥ २०६ ॥

ध्यानम् ।

श्यामा सुकेशी मलयद्रुमाणाम् ।
मृदूल्लसत्पल्लवतल्पमध्ये ॥
श्रुतिस्वराणां दधती विभागम् ।
तंत्रीमुखा दक्षिणगुर्जरीयम् ॥ २०७ ॥

अथ रेवा ।

पारिजाते—

गौरीमेलसमुत्पन्ना षड्जोद्ग्राहेण मंडिता ।
मनित्यक्ता सदा रेवा गपादियमलस्वरा ॥ २०८ ॥

अथ गुणक्री ।

पारिजाते—

रिधकोमलसंयुक्ता गनिवर्ज्या गुणक्रिया ।
धैवतोद्ग्राहसंयुक्ता क्वचिद्गांधारसंयुता ॥ २०९ ॥

रागमालायाम्—

गुर्जर्या मेलजाता स्फुरिततरसपा न्यादिमध्यांतपूर्णा ।
वक्षोहारायताक्षी वरसितवसना रक्तकूर्पासिका या ॥
नानाशृंगारभूषा मृदुमधुवचना श्यामलांगी सुतन्वी ।
भर्तुः संकेतकं सद्रिमलगुणकरी कामिनी याति सायम् ॥ २१० ॥

दर्पणे—

रिधहीना गुणकरी औडुवा परिकीर्तिता ।
निग्रहांशा तु निन्यासा कैश्चित् षड्जत्रया मता ॥ २११ ॥
रजनी मूर्छना चात्र मालवाश्रयिणी तु सा ॥

ध्यानम् ।

शोकाभिभूतनयनारुणदीनदृष्टि-
र्नम्राननां धरणिधूसरगात्रयष्टिः ॥

आमुक्तचारुकवरी प्रियदूरवर्ती ।
संकीर्तिता गुणकरी करुणार्द्रांगी ॥ ३१२ ॥

अथ वंगाली ।

रत्नाकरे—

धन्यासांशग्रहा भाषा वंगाली भिन्नषड्जगा ।
गापन्यासा दीर्घरिमा धर्मद्रोदीपने भवेत् ॥ ३१३ ॥

पारिजाते—

बंगाली रिधहीना स्यान्मतीव्रतरसंयुता ।
नीतीव्रेणापि संयुक्ता सस्वरेत्थितमूर्छना ॥ ३१४ ॥

दर्पणे—

बंगाली औडुवा ज्ञेया ग्रहांशन्यासषड्जभाक् ।
रिधहीना च विज्ञेया मूर्छना प्रथमा मता ॥ ३१५ ॥
पूर्णा च मद्वयोपेता कल्लिनाथेन भाषिता ॥

ध्यानम् ।

कक्षानिवेशितकरंडधरस्तपस्वी ।
भास्वत् त्रिशूलपरिमंडितवामहस्तः ॥
भस्मोज्वलो निविडवद्धजटाकलापो ।
बंगाल इत्यभिहितस्तरुणार्कवर्णः ॥ ३१६ ॥

अथ वहुली ।

मंजर्याम्—

मत्रिका गनिहीना वा वहुली स्यात् पराह्नतः ॥

चंद्रोदये—

मांशग्रहांता गनिवर्जिता वा ।
नवा विगेया वहुली पराह्ने ॥ ३१७ ॥

नृत्यनिर्णये—

रामक्रीमेलजाता निगपरिरहिता वारि मध्यांनमध्या ।
[illegible]गी श्यामवर्णा विलुंछितकवरी सन्ध्यकाले मुदंडी ॥

तांबूलास्या प्रगल्भा मरहठवनिता वस्त्रभूषाधिकाढ्या ।
नालायां पीतयुक्ता वहुयतिवहुली शोभते पूर्वयामे ॥ ३१८ ॥

हृदयप्रकाशे—

गादिर्मंहीना वहुली षाडवा सा निरूप्यते ॥

पारिजाते—

गौरीस्वरा धसाढ्या सा वहुली मध्यमोज्झिता ।
आरोहणे निहीना सा गांधारोद्ग्राहसांशिका ॥ ३१९ ॥

रागविबोधे—

अमनिरपराह्नगेया सांशन्यासग्रहा वहुली ॥

अथ शुद्धपंचमः ।

रत्नाकरे—

मध्यमापंचमीजातः काकल्यंतरसंयुतः ।
पंचमांशग्रहन्यासो मध्यमाल्पकपंचमः ॥ ३२० ॥
हृष्यकामूर्छनोपेतो गेयः कामादिदैवतः ।
चारुसंचारिवर्णश्च ग्रीष्मेऽह्नः प्रहरेऽग्रिमे ॥ ३२१ ॥
शृंगारहास्ययोः संधावमर्शे प्रयुज्यते ॥

पारिजाते—

पंचमो रिपहीनः स्यात् तीव्रगः सादिमूर्छनः ।
मध्यमन्याससंयुक्तो मध्यमांशेन संयुतः ॥ ३२२ ॥

अथ विभासः ।

मंजर्याम्—

विभासः सत्रिकः पूर्णः पहीनः शुद्धमादिकः ॥

चंद्रोदये—

सांशग्रहांतः सकलस्वरश्च ।
प्रातः प्रयुज्येत विभासकोऽसौ ॥ ३२३ ॥

नृत्यनिर्णये—

गौरांगः पंकजाक्षः सुललवरवसनो भालकाश्मीरबिंदु-
र्मंहीलग्नभूप्यकंठश्चतुरवरगिरं कीरमध्यापयन् सः ॥

मेले तातस्य जातस्त्वधिकप्रथमतः [illegible] रागोऽसौ ।
स्वेच्छागामी प्रभाते वदनविनमतां श्रीविभासाख्यरागः॥३२४॥

हृदयप्रकाशे—

औडुवो मनिहीनत्वाद्विभासो गादिरिष्यते ॥

पारिजाते—

मस्तुतीव्रतरः प्रोक्तो गनीतीव्रौ रिधौ मतौ ।
कोमलौ न्यासधोपेतो विभासो गादिमूर्छनः ॥ ३२५ ॥
आरोहे मनिवर्ज्यः स्याद्दर्पांशस्वरसंयुतः ॥

रागविबोधे—

उषासि तु पूर्णोधांशः सांतग्रहः पहीनो वा ॥

अथ भूपाली ।

सत्रिर्मनिभ्यां हीना स्याद्भूपाली प्रातरुत्तमा ॥

रागमालायाम्—

जाता मल्लारमेले निगरतिरहिता मादिमध्यांतरूपा ।
नासाग्रे स्वर्णपुष्पं कमलनयनयोः कज्जलं कंठमालाम् ॥
मौक्तेयं भालमध्ये वरतरतिलकं कंकणे हस्तमूले ।
रक्तं वस्त्रं दधाना त्वनवरतमदा याति भूपालिका सा ॥३२६॥

दर्पणे—

षड्जग्रहांशकन्यासा भूपाली कथिता बुधैः ।
मूर्छना प्रथमा ज्ञेया संपूर्णा शांतिके रसे ॥ ३२७ ॥
कैश्चित्तु रिपहीनेयमौडुवा परिकीर्तिता ॥

ध्यानम् ।

गौरद्युतिः कुंकुमलिप्तदेहा ।
तुंगस्तनी चंद्रमुखी मनोज्ञा ॥
कांतं स्मरंती विहरेणदूना ।
भूपालिकयं रसशांतिगर्भा ॥ ३२८ ॥

अथ कानरः ।

कर्णाटोऽप्युदाह्रियते । मतेऽस्यैव ।

तीव्रगांधारसंपन्ना मध्यमोद्ग्राहतां गता ।
सांशस्वरेण संयुक्ता कर्णाटी सा विराजते ॥ ३२९ ॥
रत्नाकरे तु कर्णाटगौडकः स्मृतः ।
लक्ष्याभावस्तु तत्रापि सोमनाथमते पुनः ।
शुचिता समपानामन्येषां विकृतता मता ॥ ३३० ॥
रागचंद्रोदयेऽप्युक्ता समपानां च नेस्तथा ।
विकल्पः प्रतिपाद्योऽत्र तस्माज्जाता विरोधिता ॥ ३३१ ॥
समयोः शुद्धताभावो रत्नाकरमतेमतः ।
आकाशस्याप्यभावेन शब्दाभावोऽपि संमतः ॥ ३३२ ॥
न्यूनाधिकत्वं यत्र स्यात् श्रुतीनां विकृतिर्मता ।
बाह्यांतरविभेदेन द्विविधा सा सतां मता ॥ ३३३ ॥
यदानिगौ त्रिश्रुतिकौ सोमेशेन विरोधिता ।
ग्रहस्वरविरोधोऽपि त्रिःत्रिर्द्वेत्वेकस्थितावपि ॥ ३३४ ॥
भ्रांतत्वं जायते तस्मिन्नेकस्मिन्नेव कर्तरि ।
कर्णाटी भिन्नमेलत्वाद्भिन्नैव स्यात् ग्रहांशतः ॥ ३३५ ॥
जातिद्वयाभ्यामुत्पन्नो रागोऽसौ गौडकौशिकः ।
जातिद्वयं तु संप्रोक्तं कैशिकी षड्जमध्यमा ॥ ३३६ ॥
स्याद्गौडकैशिकोपांगं कर्णाटगौडकस्ततः ।
कैशिके कैशिकी जातिः कर्णाटे षड्जमध्यमा ॥ ३३७ ॥
इति दुर्गामते प्रोक्तं जातितत्वं विचक्षणैः ॥

रागविबोधे—

कर्णाटगौडमेले शुचिसमपास्तीव्रतमारिमृदुमौ च ।
तीव्रधकैशिकिनौ स्युर्मेलादस्मादिमे रागाः ॥ ३३८ ॥

कर्णाटगौडकोऽड्डाणो नागध्वनिर्विशुद्धवंगालौ ।
वर्णादिनाट इतरे तुरुष्कतोड्यादिकाश्च स्युः ॥ ३३९ ॥

चंद्रोदये—
शुद्धौ समौ पंचमकोऽपि शुद्धः ।
शुद्धो निषादो लघुमध्यमश्च ॥
निगौ यदा त्रिश्रुतिकौ भवेताम् ।
कर्णाटगौडस्य तदैषमेलः ॥ ३४० ॥
कर्णाटगौडोऽपि तुरुष्कतोडी ।
विशुद्धवंगालकनामधेयः ॥
छायादिको नट्टकनामधेयः ।
सामंतकाद्याः प्रभवंत्यमुष्मात् ॥ ३४१ ॥
न्यंशग्रहांतो रिधवर्जितो वा ।
पूर्णस्तु कर्णाट इनास्तशोभी ॥

नृत्यनिर्णये—
शृंगारी पीतवस्त्रः कटकमुकुटसिंहासनच्छत्रयुक्तः ।
गौरांगः श्रीहुसेनी सुहृदभिमतकः पूर्ववागीश्वरीष्टः ॥
त्रिस्त्रिर्द्वैकस्थिताः स्युः स्वररिगधनयः केकिकंठाभकोऽसौ ।
नाद्यंतांशोऽरिधो वा विलसति दिनसान्तेऽपि कर्णाटरागः॥३४२॥

रागतत्वविबोधे—
तीव्रगांधारसंपन्ना मध्यमोद्ग्राहधांतगा ।
सांशस्वरेण संयुक्ता कर्णाटी सा विराजते ॥ ३४३ ॥

मंजर्याम्—
तृतीयगतिगानिधा द्वितीयगतिकोऽपि रिः ।
तदा कर्णाटमेलः स्यात्तत्र संभूतरागकाः ॥ ३४४ ॥
कर्णाटरागः सामंतः सौराष्ट्री छायनाटकः ।
नित्री रिधाभ्यां हीनो वा कर्णाटः सायमिष्टदः ॥ ३४५ ॥

रागकुतूहले—
त्रिनिषादोऽथ संपूर्णो निषादो विकृतो भवेत् ।
मार्जनी मूर्छना ज्ञेया कर्णाटोऽयं सुखप्रदः ॥ ३४६ ॥

ध्यानम् ।

दर्पणे—
कृपाणपाणिर्गजदंतपत्र-
मेकं वहन् दक्षिणकर्णपूरे ॥
संस्तूयमानः सुरचारणौघैः ।
कर्णाटरागः क्षितिपालमूर्तिः ॥ ३४७ ॥

पारिजाते—
अथ कर्णाटगौडः स्यात्द्वितीव्रतरसंयुतः ।
तीव्रगांधारसंयुक्तो गमन्यासांशशोभितः ॥ ३४८ ॥
षड्जादिमूर्छनोपेतः पापन्यासावरोहकः ।
आरोहे धैवतेनाऽपि क्वचिद्वर्ज्यः सतां मतः ॥ ३४९ ॥

अथ बडहंसः ।

पारिजाते—
बडहंसः सदा गेयः शंकराभरणैः स्वरैः ।
षड्जादिः पंचमांशः स्यान्न्यासोऽपि यत्र सस्वरः ॥ ३५० ॥
अवरोहे गहीनः स्यादारोहे तु धवर्जितः ॥

अथ मालवश्रीः ।

सत्रिधा रिधवर्ज्या च मालश्रीः प्रातरेवहि ॥

रागमालायाम्—
जाता श्रीरागमेले नवगिरिरचिता सादिमध्यांतिका या ।
श्रीखंडापंकचोली कुसुमसुवसनं संदधाना मृगाक्षी ॥

मौढेषद्व्यंग्यवाक्यैः प्रियमुपहसती मालवश्रीः सुतन्वी ।
वक्री क्षेपावकर्णैश्चपलकरतलाद् भ्राम्यती सा सदैव ॥ ३५१ ॥

दर्पणे—

मालवश्रीश्च रागांगा पूर्णा सत्रयभूषिता ।
मूर्छनोत्तरमन्द्रा स्यात् शृङ्गाररसमंडिता ॥ ३५२ ॥

ध्यानम् ।

रक्तोत्पलं हस्ततलेन युक्तम् ।
विभावयन्ती तनुदेहवल्ली ॥
रसालवृक्षस्य तले विषण्णा ।
स्तोकस्मिता सा किल मालवश्रीः ॥ ३५३ ॥

अथ पटमंजरी ।

संपूर्णा सर्वदा पत्री राजते पटमंजरी ॥

रागमालायाम्—

जाता गौडस्य मेले धरिपरिरहिता त्वादिमध्यांतपा या ।
गौरांगी पीतवस्त्रा मृगमदतिलकं भालमध्ये दधाना ॥
हस्ते वीणैकवाद्या सरसमधुरवाङ्मुक्तकेशी कुरंजी ।
प्रीतालङ्कारयुक्ता प्रथमपदपुरा मंजरी सा सदैव ॥ ३५४ ॥

दर्पणे—

पंचमांशग्रहन्यासा पूर्णा च पटमंजरी ।
हृष्यका मूर्छना ज्ञेया रसिकानां सुखप्रदा ॥ ३५५ ॥

ध्यानम् ।

वियोगिनी कांतविशीर्णगात्रा ।
स्रजं वहंती वपुषा च शुक्ला ॥
आश्वास्यमाना प्रियया च सख्या ।
सुधूसरांगी पटमंजरीयम् ॥ ३५६ ॥

अथ मेघः ।

सपहीनस्तु मेघः स्याद्धैवतादिकमूर्छना ॥

दर्पणे—

मेघः पूर्णो धत्रयः स्यादुत्तरायतमूर्छना ।
विकृतो धैवतो ज्ञेयः शृंगाररसपूरकः ॥ ३५७ ॥

ध्यानम् ।

नीलोत्पलाभवपुरिंदुसमानवक्त्रः ।
पीतांबरस्तृषितचातकयाच्यमानः ॥
पीयूषमंदहसितो घनमध्यवर्ती ।
वर्षासु राजति युवा किल मेघरागः ॥ ३५८ ॥

अथ मल्लारः ।

सावेरीमेलजातः सपपरिरहितो धग्रहन्यासकांशः ।
श्यामः पीतांबरो यो मदनपरिचितः कंठमालादिकाढ्यः ॥
विद्युन्मेघातिगर्जैरुदित शिखिगणान्नर्तयन् कीर्णपक्षान् ।
वारामीजन्ममित्रो ह्युपासि मलहरो भाति मल्लाररागः ॥३५९॥

दर्पणे—

मल्लारी सपहीना स्याद्ग्रहांशन्यासधैवता ।
अथवा पौरवी ज्ञेया वर्षासु सुखदा सदा ॥ ३६० ॥

ध्यानम् ।

गौरी कृशा कोकिलनादकंठा ।
गीतच्छलेनात्मपतिं स्मरंती ॥
आदाय वीणां मलिना रुदंती ।
मल्लारिका यौवनदूनचित्ता ॥ ३६१ ॥

अथ सौराष्ट्री ।

मंजर्याम्—

सत्रिः सायं च सौराष्ट्री पूर्णा शृंगारवल्लभा ॥

चंद्रोदये—

सांशग्रहा सांतयुता च पूर्णा ।
सौराष्ट्रिका सायमियं विगेया ॥ ३६२ ॥

नृत्यनिर्णये—

सावेरीमेलरक्ता स्वरसकलयुता सत्रिका स्वैरिणी या ।
चित्रं वस्त्रं दधाना कठिनकुचतटे कंचुकीं मेचकीं च ॥
गौरांगी पंकजाक्षी हिमकरवदना दाडिमीबीजदंता ।
सायं शृंगारपूर्णा मदनसहचरी भाति सौराष्ट्रिका सा ॥ ३६३ ॥

हृदयप्रकाशे—

ऋषभादिस्तु सौराष्ट्री कंपांदोलनशोभिता ॥

पारिजाते—

गौरीमेलसमुत्पन्ना धैवतोद्ग्राहशोभिता ।
धन्यासांशापि सौराष्ट्री प्रायशः कंपितस्वरा ॥ ३६४ ॥

अथ सावेरी ।

पारिजाते—

सावेरी तीव्रगांधारा धैवतोद्ग्राहसंभवा ।
मध्यमांशा रिहीना च आरोहे गनिवर्जिता ॥ ३६५ ॥

अथ मालवकौशिकः ।

रत्नाकरे—

कैशिकीजातिजः षड्जग्रहांशांनोऽल्पधैवतः ।
सकाकलीजः षड्जादिमूर्छनारोहिवर्णवान् ॥ ३६६ ॥
प्रसन्नमध्यालंकारो वीरे रौद्रेऽद्भुते रसे ।
विप्रलंभे प्रयोक्तव्यः शिशिरे प्रहरेऽन्तिमे ॥ ३६७ ॥
दिनस्य केशवप्रीत्यै मालवश्रीस्तदुद्भवा ॥

मंजर्याम्—

एकैकगतिकौ रिधौ निगौ मालवकौशिके ॥

दर्पणे—

षड्जग्रहांशकन्यासः संपूर्णः कौशिको मतः ।
मूर्छना प्रथमा ज्ञेया काकलीस्वरसंयुतः ॥ ३६८ ॥

ध्यानम् ।

आरक्तवर्णः कृतरौद्रदृष्टि—
र्वीरः सुधीरेषु कृतप्रहारः ॥
वीरैर्वृतो वैरिकपालमाला ।
माली मतो मालवकौशिकोऽयम् ॥ ३६९ ॥

अथ देवगांधारः ।

चंद्रोदये—

सांशग्रहः सांतयुतश्च पूर्णः
स्याद्देवगांधारक एष नित्यम् ॥ ३७० ॥

नृत्यनिर्णये—

गांधारो देवपूर्वस्त्यनलातिगानिः सत्रिकः पूर्णरूपो ।
नैरंतर्य चकास्ति प्रथमगतिरिधो रत्नसिंहासनस्थः ॥
इंद्राद्यैस्तूयमानो रसपतिरसिकश्चंदनालिप्तदेहः ।
शुभ्रं वस्त्रं दधानः करधृतकुमुदः सर्वभूषाभियुक्तः ॥ ३७१ ॥

हृदयप्रकाशे—

ऋषभादिर्धैवतांशो गांधारः परिकीर्तितः ॥

पारिजाते—

तदा तु देवगांधारः संपूर्णो भैरवो यदा ॥

रागविबोधे—

रिग्रहपांशः सान्तः सदाऽगनिर्देवगांधारः ॥

अथ शंकराभरणः ।

मंजर्याम्—

शंकराभरणः सत्रिः प्रातः संपूर्णमुद्रितः ॥

चंद्रोदये—

षड्जग्रहः सांतयुतोंऽशषड्जः ।
सप्तस्वरो मुद्रितभूषितश्च ॥
सूर्योदयेऽयं समुद्गीयमाने ।
विराजते शंकरभूषणाख्यः ॥ ३७२ ॥

नृत्यनिर्णये—

गौरो रक्तांबरोऽसौ गुरुजलजवरश्रेणिकंठः सुरूपी ।
शृंगारी पद्मपंकैर्विरचिततुतनुर्भालभस्मैकपुंड्रः ॥
नृत्यारंभप्रियोऽसौ मुदितगमकवान् शंकराभूषणाख्यः ।
प्रातः सार्धंतमध्यः प्रचरति मधुमाधव्यशेषस्वरस्थः ॥ ३७३ ॥

हृदयप्रकाशे—

शंकराभरणो गादिर्दोलुकंपमनोहरः ॥

पारिजाते—

शंकराभरणे प्रोक्तौ गनी तीव्रौ च सादिमे ॥

अथ नट्टनारायणः ।

मंजर्याम्—

नट्टनारायणो रागः काकल्यन्तरराजितः ।
संपूर्णः सततं सत्रिर्वर्षाकालेऽतिवल्लभः ॥ ३७४ ॥

चंद्रोदये—

षड्जग्रहः सान्तयुतांशषड्जो ।
युतस्तु पूर्णोऽन्तरकाकलिभ्याम् ॥
विराजमानः सततं निरुक्तो-
ऽसौ नट्टनारायणनामधेयः ॥ ३७५ ॥

नृत्यनिर्णये—

मुग्धस्त्रीसंगतो द्विगतिरिगधनयः पूर्णसाद्यंतमध्यो ।
रुद्राणीवक्त्रजातः शिखिकुलनटिनीनर्तको भूषणाढ्यः ॥
श्यामांगः पीतवस्त्रः करधृतचपलाकांतिखड्गो दयावान् ।
प्रावृट्काले नृणां शं प्रकटयति सदा नट्टनारायणोऽसौ॥३७६॥

हृदयप्रकाशे—

गांधारादिनटः पूर्णः पधसैः कंपितैः कलः ॥

अथ कामोदी ।

रत्नाकरे—

अथ कामोदिका तज्ज्ञा ग्रहांशन्यासधैवता ।
समंद्रा तारगांधारा गुर्वाज्ञायां समस्वरा ॥ ३७७ ॥
कामोदोपांगमाख्यातः कामोदः सिंहली बुधैः ।
कामोदलक्षणोपेता समंद्रा कंप्रधैवता ॥ ३७८ ॥
तारषड्जग्रहन्यासः षड्जमध्यमिकोद्भवः ।
गतारमंद्रः कामोदो धांशः सान्तः समस्वरः ॥ ३७९ ॥
षड्जे षाड्जीभवः षड्जग्रहांशन्याससंयुतः ।
समस्वरोऽन्यः कामोदो मन्द्रगांधारसुंदरः ॥ ३८० ॥

संकीर्णरागाध्याये—

गुंडाक्रिलावलाञ्जातः कामोदः पंचधा भवेत् ।
कामोदः शुद्धकामोदः सामंतस्तिलकस्तथा ॥ ३८१ ॥
पुनः कल्याणकामोद इत्युक्तं भरतादिभिः ।
कामोदो यदि शुद्धेन संयुतः शुद्धपूर्वकः ॥ ३८२ ॥
कामोदेन यदा युक्तः केदारो यदि गीयते ।
तदा भवति सामंतकामोदः प्रीतिवर्धनः ॥ ३८३ ॥
षट्रागो यदा युक्तः कामोदेन ततादिषु ।
तदा तिलककामोदो भवेद्भवविदारकः ॥ ३८४ ॥

यदीयने संमिलतीह गौंड-
खुंदे गुणीनामथवा च वृंदे ॥
तदावनीपालसभासु याति ।
कल्याणकामोद इति प्रसिद्धम् ॥ ३८५ ॥
शुद्धनाटेन कामोदो युक्तः कामोदनाटकः ॥
आडीसिंहलिपूर्वस्तु कामोदः सप्तधा भवेत् ।
सौराष्ट्री कौरवीयोगात् कामोदी समुदीर्यते ॥ ३८६ ॥

मंजर्याम्—
निगावेकैकगतिकौ तृतीयगतिकोऽपि मः ।
एष कामोदमेलः स्यादस्मादन्यतराः परे ॥ ३८७ ॥
सत्रिः संपूर्णकामोदो गायेत्तुरीययामतः ॥

चंद्रोदये—
शुद्धौ पधौ पंचमको लघुश्च ।
शुद्धौ सरी त्रिश्रुतिकौ निगौ च ॥
एवं यदा स्यात् स्वरमेलनं च ।
तदा हि कामोदकमेल एषः ॥ ३८८ ॥
षड्जग्रहांशांतविराजमानः ।
कामोदरागो दिवसान्त्ययामे ॥ ३८९ ॥

नृत्यनिर्णये—
कामोदः कामरूपी धृतकुमुदकरः श्वेतवस्त्रं दधानः ।
कस्तूरी बिंदुभालः कुसुममुकुटः कंठमालादिकाढ्यः ॥
वक्ता सद्व्यंग्यवाक्यं युवजनसहितो वेत्रहस्तः प्रतापी ।
संपूर्णः सत्रिकोऽसौ विधुगतिगानिकश्चापराह्ले चकास्ति॥३९०॥

अथ कल्याणः ।

मंजर्याम्—
मनी तृतीयगतिकौ द्वितीयगतिकोऽपि रिः ।
तृतीयगतिगांधार एष कल्याणमेलकः ॥ ३९१ ॥

सांत्रः संपूर्णः कल्याणः सायंकाले महारुचिः ॥

चंद्रोदये—
शुद्धौ सगौ शुद्धपधौ तथैव ।
लघ्वादिकौ षड्जकपञ्चमौ च ॥
साधारणो गोऽपि यदा भवेत्तु ।
कल्याणकस्याभिहितः स मेलः ॥ ३९२ ॥
सांशग्रहः सान्तयुतश्च पूर्णः ।
कल्याणनामोदयमेति सायम् ॥ ३९३ ॥

नृत्यनिर्णये—
सत्रिः पूर्णो द्विनेत्राग्निपमरिगमनी राजवृंदैः समेतः ।
गौरस्ताम्बूलवक्त्रः सिततरवसनः कंठरत्नैकमालः ॥
कंजाक्षः छत्रमूर्धोभयचमरयुतो रत्नसिंहासनस्थः ।
कल्याणो यम्मनाद्यः परिजनसहितो राजतेऽसौ दिनांते॥३९४॥

हृदयप्रकाशे—
गमध्यमनिषादास्तु यत्र तीव्रतराः कृताः ।
तत्रेमनः पूरियाख्यो जयत्कल्याण एव च ॥ ३९५ ॥
चतुर्थः शुद्धकल्याणः पूर्णस्तत्रेमनो यथा ॥

पारिजाते—
कल्याणमेलसंभूतोऽवरोहे धगवर्जितः ।
षड्जादिमूर्छनोपेतो रागः कल्याणनाटकः ॥ ३९६ ॥

रागविबोधे—
कल्याणस्य तु मेले शुचयः सपधा रिरस्ति तीव्रतरः ।
साधारणश्च मृदुपो मृदुसोस्मिन्नेव इतरे च ॥ ३९७ ॥

अथ शुद्धनाटः ।

मंजर्याम्—
तृतीयगतिकौ शुद्धनाटमेले रिधौ गनी ।
सत्रिकः शुद्धनाटोऽसौ सायं गंभीरनादवान् ॥ ३९८ ॥

चंद्रोदये—

निगौ यदा त्रिश्रुतिकौ भवेताम् ।
लघ्वादिकौ षड्जकमध्यमौ च ॥
तथा विशुद्धाः समपा भवंति ।
विशुद्धनाटाह्वयकस्य मेलः ॥ ३९९ ॥
सांशग्रहान्तः सकलस्वरश्च ।
स्याच्छुद्धनाटो हि चतुर्थयामे ॥ ४०० ॥

नृत्यनिर्णये—

ईशानास्याभिजातस्त्रिगतिगनिरिधः सत्रिपूर्णः सुधीरो ।
रक्ताङ्गः कञ्जनेत्रः सिततरवसनः कंठमालादिकाढ्यः ॥
पाणौ खड्गं प्रतापी स्मितवचनपरः स्निग्धगंभीरनादः ।
संध्यायां राजमार्गे शरदि हयगती राजते शुद्धनाटः ॥४०१॥

संकीर्णरागाध्याये—

पूर्विकामध्यमादिभ्यां युक्तो वागीश्वरो यदि ।
निदानं शुद्धनाटस्य भाष्यते भरतादिभिः ॥ ४०२ ॥

पारिजाते—

रिस्तु तीव्रतरो यस्मिन् गांधारस्तीव्रसंज्ञकः ।
धस्तु तीव्रतरः प्रोक्तोनितीव्रतरनामकः ॥ ४०३ ॥
अवरोहे धगौ न स्तो नाटे रिस्वरमूर्छने ॥

अथ सारंगः ।

मंजर्याम्—

तृतीयगतिमनिधा द्वितीयगतिकोऽपि रिः ।
तुरीयगतिको गश्च मेलः सारङ्गरागकः ॥ ४०४ ॥
सत्रिः सारङ्कः पूर्णः स गायेदपराह्णतः ॥

चंद्रोदये—

शुद्धौ सगौ मध्यमपंचमौ च ।
लघ्वादिकौ षड्जकपंचमौ चेत् ॥

निः कैशिकी चापि यदा तदा स्यात् ।
सारंगकस्याभिहितः स मेलः ॥ ४०५ ॥
सांशग्रहः सांतयुतश्च पूर्णः ।
सारंगकः स्यादपराह्णशोभी ॥ ४०६ ॥

नृत्यनिर्णये—

श्यामांगः पीतवासाः प्रबलतरगदाशंखचक्राब्जहस्तः ।
बाणैः शार्ङ्गेण पूर्णः स्फुरदिषुधिकटिस्तार्क्ष्यगो भूषणाढ्यः ॥
गांधारो वेदगः स्युर्गुणगतिमनिधाः पक्षगो रिस्त्रिषड्जः ।
संपूर्णश्चापराह्णे प्रचरति चतुरो धीरसारंगरागः ॥ ४०७ ॥

हृदयप्रकाशे—

अतितीव्रतरो गाख्यो मधौ तीव्रतरौ कृतौ ।
यत्र निः काकली तत्र सारंगः पटमंजरी ॥ ४०८ ॥
सामंतवडहंसौ च सारंगः सादिमूर्छनः ॥

पारिजाते—

अतितीव्रतमो गः स्यान्मस्तुतीव्रतरो मतः ।
धस्तु तीव्रतरो निः स्यात्तीव्रः षड्जादिमूर्छनः ॥ ४०९ ॥
सन्यासे मध्यमांशे च रागे सारंगसंज्ञके ॥

रागविबोधे—

संपूर्णः सारंगः सांशन्यासग्रहोऽपराह्णरुचिः ॥

अथ हंमीरः ।

मंजर्याम्—

द्वितीयगतिको रिश्च तृतीयगतिकौ निगौ ।
हंमीरमेल एष स्याद्धंमीराद्या ह्यनेकशः ॥ ४१० ॥
सत्रिस्तृतीययामे न हंमीरः पूर्ण ईरितः ॥

चंद्रोदये—

शुद्धौ सगौ मध्यमपंचमौ च ।
शुद्धस्तथा धैवतको यदि स्यात् ॥

लघ्वादिकौ षड्जकमध्यमौ चे-
द्धंमीरनट्टाव्हयकस्य मेलः ॥ ४११ ॥
सांशग्रहांतोऽह्नि तुर्ययामे ।
पूर्णो भवेन्नदहमीरपूर्वः ॥

नृत्यनिर्णये—

संपूर्णो द्विर्गती रिस्त्वनलगतिनिगः सग्रहन्यासकांशः ।
शृंगारी यौवनाढ्यः स्मितपरवदनः कंदुसदंडहस्तः ॥
गौरस्तांबूलवक्त्रः कुसुमशरसुहृद्रक्तवस्त्रः प्रतापी ।
चेतः सीमंतिनीनामनुसरति हमीरादिनाटो हि सायम् ॥४१२॥

हृदयप्रकाशे—

रिगांशो गादितः पूर्णो हंमीरः परिकीर्तितः ॥

रागविबोधे—

गग्रहपांशन्यासो हंमीरोऽल्पनी रात्रौ ॥

अथ दीपकः ।

पारिजाते—

दीपको मालवोत्पन्नो मन्यारोहेऽत्र वर्जितौ ।
गांधारोद्ग्राहसंयुक्तो न्यासस्त्वंशो गधौ स्मृतौ ॥ ४१३ ॥

अथ वर्णनाटः ।

रागविबोधे—

पूर्णोऽथ वर्णनाटः सांशन्यासग्रहो निशागेयः ॥

अथ टक्कः ।

पारिजाते—

रिधौ तु कोमलौ ज्ञेयौ चाभीरी मूर्छनायुते ।
अवरोहे मवर्ज्यं स्याद्रागे टक्काभिधानके ॥ ४१४ ॥

मंजर्याम्—

सायं च सन्निकृष्टकः काकल्यन्तरराजितः ॥

रागमालायाम्—

नृत्यासक्तः सहिष्णुर्नयनगतिगनिः सादिमध्यांतपूर्णो ।
वक्षोहारं सुरत्नं सुकटकमुकुटं चित्रवस्त्रं दधानः ॥
गौरः कामी सुटक्को मदनमदभरश्चन्दनालिप्तदेहः ।
पुष्पाणां कन्दुहस्तो विचरति चतुरः कामदूतः सदासौ ॥४१५॥

अथ सैंधवी ।

चतुर्धा सैंधवी तत्र टक्कभाषा रिपोज्झिता ।
सन्यासांशग्रहा सांद्रा गमकैर्घितस्वरैः ॥ ४१६ ॥
गमतारा षड्जमन्द्रा गेया सर्वरसेष्वसौ ॥

अथ द्वितीयसैंधवी ।

सैंधवी पंचमेऽप्यस्ति ग्रहांशन्यासपंचमा ।
रिपापन्याससंयुक्ता रम्या सगमकैः स्वरैः ॥ ४१७ ॥
निरंतरारिबहुला या पूर्वाविनियोगिनी ॥

अथ तृतीयसैन्धवी ।

रत्नाकरे—

मालवे कैशिकेऽप्यस्ति सैंधवी मृदुपंचमा ।
समंद्रा निगमैर्मुक्ता षड्जन्यासग्रहांशिका ॥ ४१८ ॥
प्रयोज्या सर्वभावेषु श्रीसोढलसुतोदिता ॥

अथ चतुर्थसैंधवी ।

रत्नाकरे—

सैंधवी भिन्नषड्जेऽपि न्यासांशग्रहधैवता ।
उद्दीपने नियोक्तव्या धमन्द्रा रिपवर्जिता ॥ ४१९ ॥

अथ पंचमसैंधर्व ।

पारिजाते—

शुद्धमेलोद्भवः पूर्णो धैवतादिकमूर्छनः ।
आरोहे गनिवर्ज्यः स्याद्रागः सैन्धवनामकः ॥ ४२० ॥
आम्रेडितस्वरैर्युक्तः स्फुरितेन च शोभितः ॥

अथ षष्ठसैंधवी ।

हृदयप्रकाशे—

शुद्धसप्तस्वरे मेले सैंधवो भैरवी अपि ।
नीलांबरी च तत्र स्यात् सैंधवो धैवतादिकः ॥ ४२१ ॥
आरोहे गनिवर्जो यः स्फुरितेन युतो मुहुः ॥

रागमालायाम्—

भैरव्या मेलजाता स्वरसकलयुता सत्रिका चंद्रवक्त्रा ।
तन्वंगी पद्मनेत्रा विलसितजघना मत्तमातंगयाना ॥
मंदं मंदं वदंती बहुविधगमकैः सैंधवी रक्तवस्त्रा ।
युद्धे योधेश्वराणां विमलतरयशः प्रार्थयंती सदा सा ॥४२२॥

दर्पणे—

षड्जग्रहांशकन्यासा संपूर्णा सैंधवी मता ।
मूर्छनोत्तरमन्द्राद्या काश्चित् पाडविका मता ॥ ४२३ ॥
रिहीना तु भवेन्नित्यं रसे वीरे प्रयुज्यते ॥

ध्यानम् ।

त्रिशूलपाणिः शिवभक्तिरक्ता ।
रक्तांबरा धारितबंधुजीवा ॥
प्रचंडकोपा रसवीरयुक्ता ।
सा सैंधवी भैरवरागिणीयम् ॥ ४२४ ॥

अथ मध्यमादिः ।

मन्त्रिः प्रातरसौ गेया रिधास्ता मध्यमादिका ॥

दर्पणे—

मध्यमादिश्च रागांगा ग्रहांशन्यासमध्यमा ।
सप्तस्वरैस्तु गातव्या मध्यमादिकमूर्छना ॥ ४२५ ॥
संपूर्णा कथिता तज्ज्ञै रिधहीना कचिन्मता ॥

ध्यानम् ।

पत्या सहासं परिरभ्य कामम् ।
संचुंबितास्या कमलायताक्षी ॥
स्वर्णच्छविः कुंकुमलिप्तदेहा ।
सा मध्यमादिः कथिता मुनींद्रैः ॥ ४२६ ॥

अथ खंबावती ।

पारिजाते—

खंबावती षड्डीना स्यात् कोमलीकृतधैवता ।
गांधारमूर्छना युक्ता रिणात्यक्तावरोहिणी ॥ ४२७ ॥

दर्पणे—

धैवतांशग्रहन्यासा षाडवा त्यक्तपंचमा ।
खंबावती च विज्ञेया मूर्छना पौरवी मता ॥ ४२८ ॥

ध्यानम् ।

खंबावती स्यात् सुखदा रसज्ञा ।
सौन्दर्यलावण्यविभूषितांगी ॥
गानप्रिया कोकिलनादतुल्या ।
प्रियंवदा कौशिकरागिणीयम् ॥ ४२९ ॥

अथ ककुभः ।

पारिजाते—

पंचमोद्ग्राहसंपन्ने षड्डीने ककुभे पुनः ।
तीव्रगांधाररादित्यमारोहे चावदन् बुधाः ॥ ४३० ॥

दर्पणे—

धैवतांशग्रहन्यासा संपूर्णा ककुभा मता ।
तृतीयमूर्छनोत्पन्ना शृंगाररसमंडिता ॥ ४३१ ॥

ध्यानम् ।

सुपोषितांगी रतिमंडिताङ्गी ।
चन्द्रानना चम्पकदामयुक्ता ॥
कटाक्षिणी स्यात् परमा विचित्रा ।
दानेन युक्ता ककुभा मनोज्ञा ॥ ४३२ ॥

अथ धन्नाश्रीः ।

रिधाल्पा सत्रिका पूर्णा धन्नासी सा सदा रुचिः ॥

रागमालायाम्—

सर्वांगे भूषणाढ्या धनिरिगविधुरा सत्रिकास्ता रिधाभ्याम् ।
दूर्वाश्यामा विचित्राम्बररचिततनुर्दाडिमीपुष्पहस्ता ॥
नेत्रांतर्वाष्पयुक्ता धवलसहचरी पूर्वजेराकनाम्ना ।
पश्यन्ती गीतवर्त्मोपरि वहुधनदा धन्यधन्नासिका सा ॥४३३॥

स्वमते—

सत्रया रिधहीना स्यादौडुवा च धनाश्रिका ।
मूर्छना प्रथमा ज्ञेया रसे वीरे प्रयुज्यते ॥ ४३४ ॥

दर्पणे—

सत्रया हीनऋषभा धनाश्रीः षाडवा मता ।
मूर्छना प्रथमा ज्ञेया रसे वीरे प्रयुज्यते ॥ ४३५ ॥

ध्यानम् ।

दूर्वादलश्यामतनुर्मनोज्ञा ।
कांतं लिखन्ती विरहेण दूना ॥
श्वेते कपोले नयनेऽश्रुविन्दु—

निस्यन्दनिर्धौतकुचा धनाश्रीः ॥ ४३६ ॥

अथ आसावरी ।

मंजर्याम्—

मत्रिकासावरी पूर्णा सदा गेयातिकारुणा ॥

नृत्यनिर्णये—

गांधारोऽत्राग्रिगः स्यात् प्रथमगतिमनिर्मादिमध्यान्तपूर्णा ।
तन्वङ्गी श्यामवर्णा करधृतमुकुला सर्वशृङ्गारयुक्ता ॥
रम्भायाः काननेषु प्रियविमलयशोऽध्यापयन्ती सुकेशी ।
गंधर्वैः स्तूयमाना प्रियरसकरुणा शश्वदासावरी सा ॥ ४३७ ॥

दर्पणे—

आसावरी गनित्यक्ता धग्रहांशा च औडुवा ।
न्यासस्तु धैवतो ज्ञेयः करुणारसनिर्भरा ॥ ४३८ ॥

अथवा ।

ककुभायाः समुत्पन्ना धान्ता मांशग्रहा मता ।
पंचमेनैव रहिता षाडवा सा निगद्यते ॥ ४३९ ॥

ध्यानम् ।

श्रीखण्डशैलशिखरे शिखिपिच्छवस्त्रा ।
मातङ्गमौक्तिककृतोद्यमहारवल्ली ॥
आकृष्य चन्दनतरोरुरगं वहन्ती ।
सासावरी वलयमुज्वलनीलकान्तिः ॥ ४४० ॥

अथ रामक्री ।

रामक्री सत्रिका पूर्णा सदा गेया विरागिणी ॥

रागमालायाम्—

पूर्णेन्द्वास्या सुमुक्तामणितरलगला नीलवस्त्रं दधाना ।
कूर्पासं रक्तवर्णं करचरणयुगे कङ्कणे नूपुरौ च ॥

रामक्री चंचलाक्षी विमलतरगिरं आलपन्ती विदग्धा ।
शृङ्गाराढ्या विदग्धा स्वनलगतिगनी राजते सर्वदैव ॥४४१॥

दर्पणे—

षड्जग्रहांशकन्यासा पूर्णा रामकरी मता ।
मूर्छना प्रथमा ज्ञेया करुणे सा प्रयुज्यते ॥ ४४२ ॥
रिधत्यक्ताथवा प्रोक्ता कैश्चित् पंचमवर्जिता ।
त्रिविधा सा समुदिष्टा संपूर्णा षाडवौडुवा ॥ ४४३ ॥

ध्यानम् ।

हेमप्रभा भासुरभूषणा च ।
नीलं निचोलं वपुषा वहन्ती ॥
कान्ते पदोपान्तमधिष्ठितेऽपि ।
मानोन्नता रामकिरी मतेयम् ॥ ४४४ ॥

अथ देशाख्या ।

मंजर्याम्—

तृतीयगतिकारिगौ निश्च देशाख्यमेलके ।
गत्रिः संपूर्णा देशाक्षी प्रातर्गेया विचक्षणैः ॥ ४४५ ॥

दर्पणे—

देशाख्या षाडवा ज्ञेया गत्रयेण विभूषिता ।
ऋषभेण वियुक्ता सा शार्ङ्गदेवेन कीर्तिता ॥ ४४६ ॥
मूर्छना हारिणाश्चाऽत्र संपूर्णा केचिदूचिरे ॥

ध्यानम् ।

वीरे रसे व्यंजितरोमहर्षा ।
निरुध्य संवद्धविशालबाहुः ॥
प्रांशुः प्रचंडः किल गारयष्टिः ।
देशाख्यरागः कथितो मुनींद्रैः ॥ ४४७ ॥

अथ अडाना ।

इयं मद्युक्तिः ।

मेघरागेण संयुक्तः कर्णाटो यदि गीयते ।
तदाडानाख्यरागोऽयं भेदः कर्णाटसंभवः ॥ ४४८ ॥

संकीर्णरागाध्याये—

उक्तो मल्लारसंयुक्तस्तत्र निः काकली भवेत् ।
कर्णाटस्य तदाभावो भावभट्टेन कीर्तितः ॥ ४४९ ॥
कर्णाटगो निषादस्तु शुद्धोऽसौ परिकीर्तितः ।
केनचित्त्वेकगतिकस्तदा कैशिकिसंज्ञकः ॥ ४५० ॥
तदा तु मेघ एव स्यात्तत्र मल्हारनामना ।
गौरीमेलसमुत्पन्नो रागतत्त्वेन भाषितः ॥ ४५१ ॥
तृतीयगतिको निस्तु मंजर्यां परिभाषितः ।
अनूपसिंहभूपाग्रे सद्भिः सम्यग्विचारितम् ॥ ४५२ ॥
नृत्यस्य निर्णयेऽप्युक्तस्तीव्र एव न काकली ।
कर्णाटगौडमेलेऽसौ सोमनाथेन भाषितः ॥ ४५३ ॥
पूर्णोऽड्डाणः पाद्यः षांशः सन्यास उल्लसेद्रात्रौ ॥

अथ वेलावली ।

पारिजाते—

वेलावल्यां गनी तीव्रौ मूर्छना चाभिरुद्गता ।
आरोहे मनिहीनायामंशः षड्जो बुधैः स्मृतः ॥ ४५४ ॥
अवरोहे गवर्जायां क्वचिद्गांधारमूर्छना ॥

अथवा

धत्रिका रिपहीना वा प्रातर्वेलावलीष्टदा ॥

रागमालायाम्—

धित्तां धित्तां धित्तां तामिति मृदुमुरजं वादयमाना सुतन्वी ।
शृंगाराढ्या सुगौरी कमलवसना चित्त कूर्पासयुक्ता ॥

प्रौढा वेलावली ह्यु सि निजमधुमाधव्यशेषस्वरस्था ।
धाद्यंतांशाऽरिधा वा सरपरदसुता सत्कुडाईसहाया ॥४५५॥

दर्पणे—

धैवतांशग्रहन्यासा पूर्णा वेलावली मता ।
पौरवीमूर्छना ज्ञेया रसे वीरे प्रयुज्यते ॥ ४५६ ॥

ध्यानम्।

संकेतदीक्षां दयिताय दत्वा ।
वितन्वती भूपणमंगयष्टौ ॥
मुहुः स्मरंती स्मरमिष्टदेवम् ।
वेलावली नीलसरोजकांतिः ॥ ४५७ ॥

अ छायनाटः ।

मंजर्याम्—

छायानाटस्त्रिपः सायं काकल्यंतरराजितः ॥

चंद्रोदये—

षड्जग्रहः सांतयुतश्च सांशोऽ-
तराश्रितः काकलिदीप्यमानः ॥
छायादिमः सायमसौ विगेयो ।
नट्टाव्हयो गानविचक्षणेन ॥ ४५८ ॥

नृत्यनिर्णये—

कर्णाटस्य प्रमेले प्रकटितसुतनुस्त्वादिमध्यांतषड्जः ।
कंठे हारः सरत्नः सितवसनरुचिः पाटलोष्णीषधारी ॥
गौरांगो रक्तनेत्रः सहचरबहुभिर्वीरशृंगारवान् यः ।
छायानाटो दिनान्ते प्रहसति पथिकान् पुष्पसत्कंदुहस्तः ॥४५९॥

पारिजाते—

छायानाटस्तु विज्ञेयः शंकराभरणस्वरैः ।
आरोहे तु निवर्जः स्यादवरोहे गवर्जितः ॥ ४६० ॥

धैवतोद्ग्राहसंयुक्तो रिन्यासोऽनेकमध्यमः ॥

अथ गौडसारंगः ।

हृदयप्रकाशे—

गादिर्गपांशः संपूर्णो गौडसारंग इष्यते ॥

अथ षड्रागः ।

हृदयप्रकाशे—

पांशन्यासश्चसंपूर्णः षड्रागोगादिमूर्छनः ॥

अथ सुहवी ।

मंजर्याम्—

सत्रिः पूर्णा च सुहवी प्रातःकाले सुखप्रदा ॥

हृदयप्रकाशे—

निहीनः षाडवो गादिः सुहवः परिकीर्तितः ॥

नृत्यनिर्णये—

तन्वी श्यामा मृगाक्षी वरकमलमुखी पीतवस्त्रं दधाना ।
प्रौढा सन्मूर्ध्नि वेणीं द्विजवरगमना कंचुकीं कर्बुरां च ॥
वक्त्रेषद्धास्ययुक्ता दशरसरचिता चामरैर्वीज्यमाना ।
सावेरीमेलयुक्ता ह्युपसि तु सुहवी सत्रिका पूर्णरूपा ॥४६१॥

अथ जैतश्रीः ।

नृत्यनिर्णये—

नासाग्रे श्रीलवंगं जलजकुटिलकेशी कुंडले श्रोत्रयोर्द्वे ।
चोलीं कौसुंभवस्त्रं शिशुविधुतिलकं चांजनं नेत्रयोश्च ॥
हस्तद्वंद्वे सुकाचप्रवलयनिचयं मूर्ध्निवेणीं दधाना ।
देशीमेले रुचिज्ञा सकलसुजयतःश्रीस्त्रिसा चापराह्णे ॥ ४६२ ॥

हृदयप्रकाशे—

गादिर्जयश्रीः पांशा स्यादारोहे धवर्जिता ॥

अथ श्यामः ।

श्यामनाटस्तु केदारमेले गेयो मनीषिभिः ॥

हृदयप्रकाशे—

गादिः पूर्णश्च मन्यासः पमांशः श्यामनाटकः ॥

अथ सामंतः ।

मंजर्याम्—

सामंतकस्त्रिसः सायं काकल्यंतरभूषितः ॥

हृदयप्रकाशे—

मनित्यागादौडुवेषु सामन्तः सादिरिष्यते ॥

चंद्रोदये—

षड्जग्रहन्यासयुतश्च पूर्णः ।
षड्जांशयुक्तोऽन्तरकाकलीतः ॥
प्रयुज्यमानः स विभातकाले ।
चकास्ति सामन्तकनामधेयः ॥ ४६३ ॥

नृत्यनिर्णये—

कर्णाटाख्यस्य मेले प्रकटवरतनुः पूर्णरूपस्त्रिषड्जः ।
पद्माभः पद्मनेत्रः श्रवणयुगलतः कुंडले द्वे दधानः ॥
बिभ्रन्मौलौ किरीटं बहुकुसुममयं कञ्जमालां सुवस्त्रम् ।
प्रातःकाले चकास्ति प्रबलगमकवान् प्रौढसामन्तरागः ॥४६४॥

रागविबोधे—

सामन्तः सायाह्ने सांशन्यासग्रहः पूर्णः ॥

अथ देशिकारः ।

मंजर्याम्—

तृतीयगतिनिगमा देशिकारस्य मेलके ।
देशिकारोऽपराह्ने स्यात् सत्रिः संपूर्णको भवेत् ॥ ४६५ ॥

दर्पणे—

देशिकारिस्तु संपूर्णा षड्जन्यासग्रहांशिका ।
मूर्छना प्रथमा ज्ञेया वैराटीमिश्रिता भवेत् ॥ ४६६ ॥

ध्यानम् ।

भर्त्रा समं केलिरता सुकेशी ।
सर्वाङ्गपूर्णा कमलायताक्षी ॥
पीनस्तनी रुक्मतनुः सुवेषा ।
चन्द्राननेयं किल देशिकारी ॥ ४६७ ॥

अथ इमनः ।

संकीर्णरागाध्याये—

कल्याणेन यदा युक्तः केदारो वा बिलावलः ।
निगदन्तीमनं रागमुदीरन्ति मनीषिणः ॥ ४६८ ॥

अथ कुडाई ।

लोकप्रसिद्धसुघराईतीयं प्रातः ॥

अथ सुरालयः ।

पारिजाते—

गौरीमेलसमुद्भूतो धैवतस्वरवर्जितः ।
आरोहणे रिहीनः स्यान्निपादादिः सुरालयः ॥ ४६९ ॥

अथ अर्जुनः ।

पारिजाते—

गौरीमेलसमुद्भूत आरोहे मनिवर्जितः ।
गधहीनोऽवरोहे स्याद्गादिरर्जुनसंज्ञकः ॥ ४७० ॥

अथ कोकिलः ।

पारिजाते—

कल्याणमेलसंभूतो रागः कोकिलसंज्ञकः ।
सर्वदा मनिहीनः स्याद्गान्धारादिकमूर्छनः ॥ ४७१ ॥

इति श्रीमद्राठोडकुलदिनकरमहाराजाधिराजश्रीकर्णसिंहात्मजजयश्री-
विराजमानचतुःसमुद्रमुद्रावच्छिन्नमेदिनीप्रतिपालनचतुरवदान्यता-
तिशयनिर्जितचिंतामणिस्वप्रतापतापितारिवर्गधर्मावतारश्री-
महाराजाधिराजश्रीमदनूपसिंहप्रमोदितश्रीमहीमहेंद्रमौलि-
मुकुटरत्नकिरणनीराजितचरणकमलश्रीसाहिजहांसभा-
मंडलमंडनसंगीतराजजनार्दनभट्टांगजानुष्टुपचक्रवर्ति-
संगीतराजभावभट्टविरचिते श्रीअनूपसंगीतरत्ना-
करे रागाध्यायः समाप्तः ।

॥ शुभमस्तु ॥

DEPARTMENTAL LIBRARIES * UNIVERSITY OF MADRAS *

परिशिष्टम् ।

अनूपसंगीतरत्नाकरग्रंथोक्तविंशतिमेलाः ।

मेलनामानि	स्वराः					
१ तोडी	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
२ गौडी	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
३ वराटी	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
४ केदारः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
५ शुद्धनाटः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
६ मालकौशिकः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
७ श्रीः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
८ हमीरः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
९ आहेरी	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
१० कल्याणः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
११ देशाक्षी	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
१२ देशिकारः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
१३ सारंगः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
१४ कर्णाटः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
१५ कामोदः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
१६ हिजेजः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
१७ नादरामक्रुतिः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
१८ हिंदोलः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
१९ मुखारी	सा	रि	ग	म	प	ध	नि
२० सोमः	सा	रि	ग	म	प	ध	नि

टीपः—स्वरांवरील अंक श्रुतींचे आहेत.